

INTERNATIONAL LIBRARY, CALCUTTA.

Class No. Te
934
Book No. L149a
N. L. 38. L276

MGIPC-88-37 LNL/55-14-3-56-30,000.

NATIONAL LIBRARY.

This book was taken from the Library on the date last stamped. A late fee of 1 anna will be charged for each day the book is kept beyond a month.

K. L. 44

ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీ ప్రచురములు. 12.

అ శో కు ని చ రి త్ర ము.

స్కూల్ మాసపఠములు పని చేసి ఉపకార
వేతనమును బుచ్చుకొనుచున్న,
బేతపూడి లక్ష్మీకాంతరావుగారిచే
రచి యి రచన బడి

ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీ సంఘము
(లిమిటెడ్) వారిచే
• ప్రకటింపబడి

చెన్నపురి:

శ్రీ “వైజయంతీ” ముద్రాకాలయండు
ముద్రింపఁబడినది.

1910.

విజ్ఞాన కాలరేఖ.

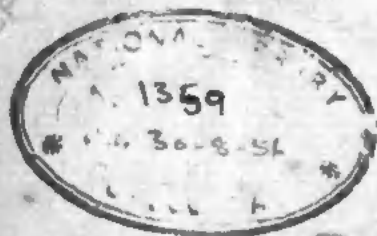
దీని వెల రు. 4/0.

1544
Mandrel
Andhrabhadra
Vandhani Ltd.

SHELF LISTED

TL
934
4276

B.

ఉ పో దా త ము.

గ్రంథవిషయాత్కృష్ట్యము.

శ్రీ సంశోభితులు, నకలగుణగణాలంకరిష్టులు, లోకోప
కారకార్య నిర్వహణపరాయణులు, స్వప్రయోజనపరత్వశూ
న్యలు, నై యా చంద్రతారార్కంబగు కీర్తిగాంచి, సర్వ
దేశ సర్వకాల సర్వసజ్జన సంస్తోత్రచాక్రలయిన మహాపురుషులు
చేదితంబులు, సర్వకాల సర్వావస్థలయందు, స్పృహణీయంబులు,
శ్రవణీయంబులు, మఱి పఠనీయంబులగుఁ గాదా; ఇట్టి మహాను
భావులలో, మహాపురుషులలోఁ గీర్తిశేషులలో నశోక ధరణీ
ధవుం డగ్రగణ్యుండగు. ఈ చక్రవర్తి కీర్తితూర్పున పసిఫిక్
మహాసముద్రమునుండి, పశ్చిమమున నట్లాంటిక్ మహాసము
ద్రముదనుక వ్యాపించి యున్నదనిన నీతని యుత్కృష్ట గుణ
గరిమవేటుగఁ జెప్పవలసియుండదు. అశోకమహారాజు 22, 23
చందల సం॥ వత్సరములక్రిందట మనధరతఖండముం బరిచాలిం
చెను. ఇన్నిశతాబ్దములు గడచినను, నీతఁడు నేడు తమతోడ
వసించుచున్నట్లే జను లీతనింబ్రీతిమయి సంస్కరియించుచున్న
వారు. ఇట్లన్నికాలములందు నన్నిదేశంబులందును నఖండ
యశోలక్ష్మిం జూరఁగొనఁ గల్గిన యనమాన పూరుషరత్నంబు
లుండు టరుదుగదా.

అశోకునిఁగూర్చిన గ్రంథము లాంగ్లేయ భాషయందుఁ బెక్కులు వ్రాయఁబడినవి. జర్మనీభాషయందుఁ గూడ విఘ్నముగ నీతని చారిత్రము వర్ణింపఁబడియున్న యది. జపాన్ చీనా భాషలలో విరచింపఁబడిన యీతని చారిత్రములం గుఱించి వేరుగఁజెప్ప నక్కరలేదుగదా. ఇట్టితరదేశ భాషలలో నశోక భారమణునిఁగూర్చి యనే కోద్గ్రంథములున్నను మనోహరంబగు మన యాంధ్రభాషయందుమాత్ర మి మహానుభావుని చారిత్ర మామూలాగ్రముగఁ దెల్పుఁగల్గు కావ్యమొక్కందును లేకుండు. ఓత విచారకరమో పాఠకులూహించెదరుగాక. ఇదియే మనయజ్ఞానసితిని, మనహీనదశను, సూచించుచున్న యది. మన భాషయందలి యీగొప్పలోపముం బరిహరించి, తమ దేశములోఁ బుట్టిపరిగి, తమ దేశోద్ధరణార్థము తమ జీవితకాలమునుగడపి, మానవలోకములో నెల్లఁదాము సంస్కరణీయులగు నట్లునర్చిన మహాపురుషుల విమలచారిత్రామృతం బాస్వాదించి యానందించు భాగ్యమాంధ్రమహాజనుల కొనంగినందుల కాంధ్రభాషాభివృద్ధిసంఘమువారియెడ నాంధ్రలోకంబు కృతజ్ఞతకలదియై యుండనగు.

మూలగ్రంథములు.

ఈగ్రంథమును విరచించుటయందు గ్రంథకర్తగారికిఁ—
నడేవిద్వు (Rhys Davids) గారి బౌద్ధహిందూదేశము (Budd-

(Hindust India) ను గ్రంథమును, వింసెట్ (Vincent A. Smith) గారి హిందూ దేశ జాత్యచక్రవర్తియగు నశోకుడు (Asoka, the Buddhist Emperor) అను గ్రంథమును, ప్రాథెనర్ లిక్చినరను నాయుడుగారి జాత్యమతసారము (Essence of Buddhism) అను గ్రంథమును చాలసాయ మొసంగిన యవినానాగ్రంథ శోధనమొనర్చి, తత్సారమెల్ల సంగ్రహించి, సంక్షేపముగ వ్రాయఁబడిన దగుటచే నీకావ్యము చిన్నదైనను వనేక గ్రంథకర్తల యభిప్రాయములం బెక్కువిషయ సందర్భముల యందుఁ గలిగియున్న యది. అశోకభూజానింగూర్చి పుక్కిటి పురాణములు, చిత్రకల్పితకథలు చాలగలవు; వానిలో నత్యములని గ్రహింపవలసిన విట్టివనియు, నవిశ్వసనీయంబు లివి యనియు విమర్శించి, యిట్టి చరిత్రగ్రంథమును వ్రాయుట యందుఁగల కష్టములు కృత్రికర్తలకుఁ దెలియని విషయము గాదు. ఈ కావ్యవిషయమునకు, మెగాస్తసీను, ఆరియన్ అను వారువ్రాసిన చరిత్రాంశములటుండ, ప్రబలాధారములయినవి, అశోకుడు చెక్కించిన శిలాశాసనములు, కొండలమీఁదను, తాటి కంబములమీదను, రెండువేలసంవత్సరముల క్రిందటఁ జెక్కింపఁబడిన యక్కరములే యశోకునికీర్తిలతకాలవాలములయి, యయ్యది మనుష్యలోకమంతయు వ్యాపింపఁగల్గు నట్లు చేసినవి. కావున నీకావ్యమున రె,సి-వ యధ్యాయములందు 90 పుటలవఱకు నీవిషయమే విశేషముగ వర్ణింపఁబడినది. విష

య ప్రాముఖ్యతం దలంచి, గ్రంథవిస్తరతంగూర్చి పాఠకులు శంకింపకుండెదరు గాక.

శాద్ధమతము.

సర్వమత మర్త విభేదకంబగు నీ శాద్ధమతధర్మ వ్యాపకమే యశోకమహారాజు నింతఁగఁ బరిగణించుటకుఁ గారణమైనది; కాఁబట్టి యీ కావ్యమున శాద్ధమతసిద్ధాంతములంగూర్చి గ్రంథకర్త చర్చింపవలసివచ్చెను. అయిన శాద్ధమతముక యద్భుతమతముగ భావింపవలసిన యక్కఱలేదు. కారణకార్యముల విచారణ యటు నిల్చి యున్నవస్తువులున్నట్లుచూచి పర్యాలోచించినచో హిందూమత నీతినారమే శాద్ధమతముఖ్య స్వరూపమని యెవ్వరైన నొప్పుకొనక తప్పదు. సమస్తదేశ విద్వాంస శిరోవేష్ట నాగ్రభాగ స్థవిమలాలంకార పూజ్యస్థితింగొంచిన భగవద్గీతయందలి వాక్యములును, శాద్ధమత నీతివాక్యములు ననేక సందర్భములందు సామాన్య భావంబుఁ గాంచియుండుటను మనము చూడవచ్చు. కావుననే శాద్ధమత మన్యదేశ పండిత జనాదరణీయంబయ్యె. ఇట్టిమత వ్యాపకమునఁ దన జీవితకాలము గడపి లక్షలకొలది జనుల హృదయములనా నందోదధి నోలలాడించిన యశోకుం డెవ్వరికి న్నరణీయుండుగాకుండు. అశోకుని చరిత్రంగూరిచి, సమగ్రముగ విరచింపఁ జూనినచో నిట్టిపాత్రములు పదియైనఁ జాలకుండు.

అయినను, గ్రంథకర్త ముఖ్యాంశములను విడువక సంగ్రహముగ నైన నందుండువాని సూచించియుండుట తెల్లంబు.

తై లి.

ఇక్కావ్యం బాంధ్రభాషయంద నర్గళ కవికాధారగల యొక పండితునిచే రచియింపబడినకతంబున నందందు భావ గౌరవ శోభితంబులగు కఠిన పదప్రయోగములు పాఠకులకు దృగ్గోచరమగుటాక యచ్చెరువుకాదు. పరమగుణ శోధితుడగు నశోకావనీంద్రు నుత్కృష్ట చరితంబునుజదివి యాంధ్ర మహాజనులెల్ల రావందింతురు గాత.

క. భాస్కరరావు. బి., యే.

కృతి.

ఉ. క్రికి నివాసమై, బుధని పేయ్యమునై, మహానీయధర్మర।
 త్నాకరమై, యశేష విషయాధికక్రీ విభాసితంబునై।
 ప్రాకట సర్వసస్య జవరంజకమై, మరభూమిజా నిర।
 షాకలితంబు నా భరతఖండము, సంపదభిజ్ఞధామముకా.

సీ. ఎ వ్యాడు సద్ధర్మ-నృపవన్య కరణీయ
 పంచ యజ్ఞోదార-పటిమ శేలె

ఎ వ్యాడు కరుణామయేచ్ఛా పురస్కృత
 సకలజీవానన-శస్త్రీగాంచె

ఎ వ్యాడు పౌర్ణధ-శ్రేష్ఠ్య స్వవర్తన
 నయమార్గగతజనా-నంచుడయ్యె

ఎ వ్యాడు భాస్వరత్-పృథులైల ఖదితాత్మ
 పృతాంతలోక సం-వేద్యుడయ్యె.

గీ. వస్తుహోత్తుఁ డశోక ధ-రాధినాథుఁ।
 డతులితామేయ సత్వగుణాధ్యుడగుచు।

నమలనిజశ్రీర్ధి ధనశితా కాంతుడగుచు।

సతని కారణ డె యుపమానమనఁగ నెగడె.

ఉ. భూజనులెందఱో విమతి-పాల్పొగఁజేసిడి యాయశోకునికా
 రాజకులాలవరంనుఁ డన-రాదె? తదీయచరిత్రతన్న మే
 యోజ మనుష్యమాత్రునకు-నొప్పుగ నర్పణవేయఁ జెల్లిని నా
 రాజకలా వతంనునకెరంజిల నంకిత మే నొవర్చెదకా.

శ్రీ సాంబశివాయనమః.

ఇష్ట దేవతాస్తుత్యాదికము.

శివస్తుతి.

కా. శ్రీకంఠంబున లోకరక్షణకథా చిత్రప్రవీణత్వమః
స్తోకస్ఫూర్తి నేవండు తెల్పునో, మునిస్తోమప్రహర్షప్రదా
లోకస్థీకుడెవండో, భక్తజనహృల్లో లాత్రకుండెవ్వండో
యాకైలాసపతికా భజించెద మదీయానూన గోత్రేశ్వరుకా

ఆంజనేయస్తుతి.

మ. ఒకనాడెవ్వఁడు స్వప్నకాలమున దీప్త్యదంచితాంగుండునై
వికచాభ్రాననుడై, నిజాశ్రీతలపద్మందాసుపంగాత్తుడై
ప్రకటానంఢముతోఁచ దర్శనము శుంభదృష్టినా కిచ్చి, దా
నుకవిత్వప్రతిభకా ఘటించెనో, మరుత్సూరిం బ్రశంసించెదకా

కవిప్రశంస.

చ. సలలితకల్పనాది విలసద్వరసాంస్కృతి కాంధ్రకావ్యభూ
మలఁదగఁగావ్యకవ్యకకు సముదమిచ్చిన కావ్యకర్తలం
దలతును, దోషసంస్కరణధీ మొకయింతయు లేక పైఁగనో
ప్వల మఱి తప్పలంచను ప్రబుద్ధుల దుష్కృతులం దలంపఁబోకా

వంశవర్ణన.

శీ. శ్రీచేతనాది ప్రసిద్ధపంక్తులు గల
రాశ్యలవారు నయాదియతులు
శ్రీవత్సగోత్రజుల శివమతస్థులు నందు
మాన్యఁడు, మల్లన-మంత్రి మర్రి

తామహుండాలున దత్తపుత్రుఁడు లక్ష్మీ
 వారాయుఁడు మన్మథుఁడు ఘనుఁడు।
 అకాంత పరమేశ్వరా రాధనపరుండు
 తగ లక్ష్మమాంబిక ధర్మపత్ని।
 కాంగఁడులలేని చాంపక్యకలితుఁడగుచు।
 సంతతపరోపకార నుస్వాంతుఁడగుచుఁ
 బడసె నొగినల్లురను దమాభవుల నెలమిఁ
 బార్వతీనాథ సక్కుపాబలిమితేసి॥

సీ. ఆనలుపురిలోన నగ్రజన్మఁడను ల
 క్ష్మీకాంతుఁడను పేరఁ జెలగువాడఁ
 నాంధ్రగీర్వాణ హూ-జాది విద్యులయందుఁ
 గించిత్ప్రవేశ స-మంచుకుండఁ
 సర్వేశ్వరుఁడు వైద్యకాస్త్ర సారా భిక్షుఁ
 డగు నాదుప్ర ప్రథ-మానుజుండు।
 పరపల్లబహుంబు - పరతిత్వవేదియై
 పరగు ద్వితీయసో-దరుఁడుగాను।
 మనుసంభవాది-సంభావ్య నానా గ్రంథ
 కర్తయై విఖ్యాతిఁ-గాంచియున్న॥

గీ. యుతఁడు, భగవంతురావు నా-కగుఁగనిష్ఠ
 పోదరుఁడు, గాన విద్యానుహాదరుండు।
 నిట్లు విద్యులయం దంతో-యింతోమాకు
 నభినివేశము కలిగె కి-వాదరమున॥

సీ. క్రితతో గారీ చ-రాముమంలేరిఁటి
 చిన్న పోత్తంబు ర-చించివాడఁ

శివమహిమ్నస్తోత్ర-ప్రశంసాకావ్యము
 లాల్పదీకరించి నేనుచెప్పినాడె.
 చతురతరస్థోక- సమితికి బద్ధాశి,
 నలిచాటుపద్యాల, పా-మర్చినాడె;
 దేవతాస్తోత్ర సం-దీపిత గ్రంథంబు,
 నాటకం బొందుకొనె నవ్యయోగము॥
 గీ. బొసంగగూర్చితె; పరమలు-ప్పొంగు నట్టు
 లాంధ్రభాషాభివర్ధన-యనెడి సంఘు|
 మనకు * మూడుచరిత్రంబులను రచించి
 యున్నవాడను బుధకృప-గన్నవాడె॥

* 1. ఆశోకమహారాజచరిత్ర, 2. చీనా దేశచరిత్ర, 3. సింహులచరిత్ర.

పీఠిక.

1. చరిత్రనాయకమహిమ.

శ్రీమన్మహాకాంతా కంఠహార తరళాయమాణంబుగ నున్న యీ భగవంతుని బహుపూర్వకాలమునుండి 1. ఉత్తములు, 2. ఉత్తమోత్తములు నగు కొందఱురాజులు దైవానుగ్రహంబుచేఁ బరిచాలించిరి. ఏరాజులు తమకు విద్యుక్తములైన పంచయజ్ఞంబులను *సమగ్రంబుగ నెఱవేర్చిరో వారుత్తమరాజులు; ఏరాజులూ పంచయజ్ఞచరణంబే కాక పరోపకారార్థమిదంశరీరమృదుచుఁ దత్తర్కానుష్ఠాన పరాయణులై పరోపకృత్తికై తమశరీరంబునైన సర్పింప సాహసించుచు స్వప్రయోజనోదాసీనులై స్వప్రజాభిమానులై వర్తించిన వారుత్తమోత్తమరాజులు. ఈ కడపటివర్గంబులోనివారైన మాంధాత, శిబి, భగీరథా

* పంచయజ్ఞము లనఁగా 1. దుష్టులను దండించుట, 2. సుజనులను బూజించుట, 3. న్యాయవిధిని బాక్కనము వృద్ధిచేయుట, 4. అర్హిజనులను యథాయోగ్యముగఁ బాక్షికరించుట, 5. రాజ్యరక్షణము. శ్లో॥ దుష్టస్యదండస్సజనస్యపూజా న్యాయేన కోశస్యచ సంప్రవృద్ధిః సుపక్షపాతోర్ధ్వ రాజ్యరక్షో పంచయజ్ఞః కథితౌపసాక్షాం.

దులు కీర్తికాయలై భరతఖండవాసులచే నేటి కాలంబుదనుకఁ
బొగడ్త నొందుచుండిరి. ఈ చరిత్రసలంకరించు నశోకచక్రవర్తి
యా వర్గంబులోన చేరఁదగినవాఁడని యాయన యుదంతం
బాద్యంతంబు చదువువాఁడు వచింపకమానరు. మఱియు నా
మహారాజు తన ప్రజలందఱు తన కుటుంబమేయని త్రికరణశుద్ధిగ
వచించి వారిని నీతిపరులఁజేయఁ దనయావచ్చుక్తిని ధారవోసెను.
ఈచరిత్రాంతమందనఁగా 13-వ యధ్యాయములో ఆయన
యువకారకృత్యంబులు సంగ్రహముగా నుడువఁబడినవి. ఇది
యునుంగాక యీ చరిత్రయొక్క 7-వ యధ్యాయాంతమందు
లిఖింపఁబడిన పద్యం బశోకమహారాజయొక్క యుత్తమకార్యం
బులకు ముకురంబువలె నుండునుగానఁ జదువరులకు సుగమంబుగ
నుండునని యీసందర్భమున మరలనిచట లిఖింపఁబడుచున్నది.

ఉ. రాజ్యముచేసి సర్వజనరంజకమాగతి స్వీయసంపదఁ॥

భోజ్యముచేసి భిక్షులకు, భూమినురానికి, వర్ణకోటికిం॥

ద్యాజ్యముచేసి దుర్మయము నందఱకుఁ మహాసేయధర్మముం॥

బూజ్యముచేసి సత్వగుణభూమి యశోకుఁడు మోక్షకాముడై॥

2. చరిత్రమహిమ.

పైనఁ జెప్పఁబడిన మంతాతాది ప్రభువుల కృత్యంబులు
కవిజనాతి శయోక్త్యాది మిళితంబులైయున్నవి. అదిగాక యు
త్కృష్టకార్య ధరంధరులయిన వారియందు దైవమహిమలుండు
నని కవులు ప్రాయశఃపరంబుగ వచించుటయూ గలదు. అట్టివి పు
రాణమాత్ర శోభితంబు లైయుండు. చరిత్రలన్ననో యథార్థ

కథన దక్షుంబులై ప్రత్యక్షును మానవప్రమాణ కలితంబు లై
 యుండును. అట్లుండుటంజేసి యవి విప్రసంభవాత్రంబులగును. ఈ
 యశోకుని వృత్తాంతముకూడఁ బురాణకల్పనలలోఁబడి యనంగ
 తాంశ మాపితంబుకాఁగా శిలాశాసనాది దృష్టాంతముల సంగ్ర
 హించి పరస్పర విరుద్ధాంశములును, అతిశయోక్త్యాదులు ననఁ
 బడుకలుపు మొక్కలఁ దొలఁగించి మనోహర పుష్పారామంబుగ
 నొనర్చి చదువరుల కానందజనకంబుగ నిప్పటి చరిత్రకారు లెం
 తయు శ్రమపడి లిఖించిరి. ఈచరిత్ర కనుబంధములుగా నుష్ణ
 హిందూసింహళ పురాణంబులఁజూచిన నట్టివిరుద్ధాంశములు
 తేటపడఁ గలవు. కావున నీయశోకుని వృత్తాంతంబు నలక్షణం
 బగు చరిత్రయే యగును.

3. చరిత్రవలనిప్రయోజనములు

మతోద్ధారకులు, మతసంస్కర్తలు, రాజ్యకర్తలు, రాజోన్మ
 ధారకులు, రాజోత్తములు, వీరాగ్రేసరులు, పరోపకారకంక
 ణులు, దేశాభిమాన విశిష్టులు నిట్టివారు మహాపురుషులై కాని
 సామాన్యులు కారని యెల్లరకును దెల్లంబుగఁ దెలిసిన విష
 యమే గదా. అట్టివారు తా మవలంబించిన మహాకార్యంబుల
 నెఱవేర్చుట కెంతప్రయాసము పడిరో, ప్రజాసామాన్యమున
 కెట్లుపకరించిరో యని తెలిసికొనుట బుద్ధికాలుల కావశ్యక
 మని నుడువవలయునా ! మన దేశమందువలెనే విదేశములు

యందును వన్నె కెక్కినవారు పలువురు కలరు. కావున స్వదేశ-
చరిత్రలంబలె విదేశచరిత్రలును బరసీయంబులే యగుచున్నవి.

చ. జనులను నీతివర్తనులఁ జక్కఁగఁజేయఁగఁ జాలి, స్వక్రియా;

జనితఫలాభిలాషులయి సౌమ్యముగా మనువారితేసి, యే।

జనులెటువోనివృద్ధులను జాలగఁగొందిరొ పానిఁదెల్పు సా।

ధనములు సచ్చరిత్రములే; దందన లన్యకథా ప్రసంగముల్॥

కావునఁ జరిత్రంబులు చదువరులకు సుజ్ఞానదాయకంబు
లై, వ్యవహార నైపుణ్యబోధకంబులై, పౌరుషేయాది సత్కృత్య
సాధకంబులై భాసిల్లుననుట సర్వవిదితంబ. అది యటుండ నీ
చరిత్రం బిప్పటికి 22, 23 వందల సం॥ల క్రిందట నీభారతఖండము
యొక్క నాగరికాది పృథ్వాంతమును, దత్కాలప్రభువైన య
శోక మహారాజయొక్క సుగుణసంపదను, బరిపాలనా సామ
ర్థ్యమును దెల్పునుగాన నిదిమఱియుఁ బరసీయంబని చదువరులే
భావింపఁ గలరు.

4. గ్రంథకరణ ప్రోత్సాహకులు.

ఆంధ్రదేశీయులైన కొందఱు విద్యావంతులును, ధని
కులును, జమీన్దారులును, మొదలయిన ప్రముఖులు సంఘీ
భవించి “ఆంధ్రభాషాభివర్ధన సంఘ” మనెడిసామధేయంబు
వహించి పైని నుడువఁబడిన చరిత్ర ప్రయోజనంబులారసి, చరి
త్రలచే సామాన్యజనులకు జ్ఞానాభివృద్ధి నొనర్చుటకై భాషాభి
వృద్ధి యావశ్యకమనితలచి, యారెండుప్రయోజనము లేక కాల
మందే సమకూడునట్లు కొంత కాలమునుండిచరిత్రలరచియింపించి

ప్రకటించుచుండిరి. తత్సంఘ కార్యదర్శిగారైన మ-రా-రా-శ్రీ,
 వేమవరపు - రామచాను పంతులుగారు. బి. యె., బి. ఎల్.

మ. ప్రభు విద్యాపరిశోధకుండగును, సంపద్యుత్తరై, యంతకుం।
 ప్రభుగూర్చుకొ బహుకౌంధ సంస్కృతల సద్భాషాపరిజ్ఞానియై।
 పథలం దప్రతిమాన వాగ్విభవుడై, సౌజన్యసన్నాత్యుడై।
 యిభరాద్రుక సత్కృపాకటభాసిల్లంక మదీయాత్తుడై।

నేను లోకల్ పండు డిపార్టుమెంటులో నుపాధ్యాయుడను
 గాను, స్కూల్స్ సూపరు వైజరుగాను, ఆ॥ సబులీషియేంటు
 ఇన్స్పెక్టరుగాను బనిచేసి భరణముపొంది 1908-వ సంవత్సర
 ములో విరామముచెందిన స్థితియందాయనతో నొకదినంబున
 ముచ్చటించఁ జోఁగా

గీ. ఆంధ్రగీర్వాణ హూణ భాషాదులందు।
 వాదభాషా కవిత్వమం, దార్ఢ్య, మికు।
 సరసమయినట్టి యభినివేశంబు కలిమి।
 యే నెఱుంగుదుఁ, గాన వాంఛింతు నొకటి॥

మ. ధరనుల్లోకుఁ డశోకుఁడాయనచరిత్రకొ మీర్లువ్రాయంగ బం।
 గరు తావికొ మఱి గాంచినట్లుగును, విన్నాణంబులొ శాసనాల్।
 సరసంశౌగతిఁ దెల్లుసేయఁదగు, భాషాన్నిర్మియో యందురే॥
 బరువుం దేలికగాని రీతినొనరింపకొ యొగ్యమై తోఁచెడికొ॥
 అని వాక్రుచ్చెను.

అది యటుండ నీభరతఖండవాసులలోఁ గొందఱు నావి
 కా యాత్రలుచేసి విదేశంబులకుంబోవఁ గులాచార నియమం
 బులచే బాధితులగుచుండిరి. కేపించినవారైనఁ దమదేశదైన్య
 మును బాపుట కుత్సాహితులు కాకుండిరి.

ఈ ధీరతఃఖాని, పెంపుగ విదేశపుయాత్రలుసేసి, యందు వాఙ్మ, పార పరిక్రమాదులును, భాగ్యము, భోగ్యము, రెట్టులున్నవో యారసి, తామెఱుంగని వియాదట సేజీచి, కాదె లోకులీ! ధారుణి వన్నెవాసి గనితారు మఖించుట కల్లునెందునా॥

అనితలఁచుచు మహాపురుషచరిత్రలను, విదేశచరిత్రలను అంధ్రలోకోపకారార్థము తెలుంగుబాసలో వ్రాయ నుద్యమించుచున్నవాడ నగుటచే ఆ కార్యదర్శిగారి కోరికి ప్రకారమీ యశోకచరిత్రను రచించినాడ.

శ. సహాయగ్రంథములు.

ఈచరిత్ర వ్రాయుటలో.

1. విక్టోరియా, ఎ, స్మిత్ (Vincent, A. Smith) గారి హిందూదేశ జాత్య చక్రవర్తియగు నశోకుడు (Asoka, the Buddhist Emperor) అను గ్రంథమును,
2. రిస్ డేవిడ్సు (Rhys Davids) గారి జాత్య హిందూదేశ శము (Buddhist India) అనుగ్రంథమును,
3. ప్రొఫెస్సరు లక్ష్మీనరసింహాయుడు గారి జాత్యమతసారము (Essence of Buddhism) అను గ్రంథమును,

జాలసాయముగఁ గైకొంటి. అంగ్లేయ భాషలోనున్న యాగ్రంథములఁ జదివి ముఖ్యాంశంబులకోధించి సంగ్రహముగ సేచరిత్ర వ్రాయుటలోఁ గలిగిన శ్రమంబు సంగ్రహ గ్రంథకర్త లకుఁ దెలియని విషయముకాదు. ఇది సంగ్రహ గ్రంథముగుటచేఁ జెన్నదిగ నున్నను బెక్కు విషయంబు లిందు సందర్భానుసారముగ వ్రాయుట కలిగినది. మఱియు నశోకుడు జాత్యమత

వలంబియై తన్మతవ్యాపక మొనర్పుటచే ఆమతమును గూర్చి
యావశ్యకమయిన మేరకు వ్రాయఁబడినది. ఈచరిత్రను విమ
లంబుగ వ్రాసినయెడ నిట్టిపొత్తములు పద్దియైనను జాలకుండును.

6. గ్రంథ గ్రాహ్యగ్రాహ్యవిచారణ.

వాద్యమతముం దీశ్వరుఁడు కలఁడా లేఁదాయను విచారణ
పెట్టుకొనక, వేదంబు లప్రమాణంబులనుటచే, ఆమతము నాస్తిక
మతమేయని యూర్కొని లభిప్రాయపడుచు,

ఈ. వాస్తికుఁడౌ పశోక సరనాయకుఁడెంతయు ధర్మమూర్తిగా!

నిమిలకీర్తికాలిగను, నిత్యపరార్థనుదత్తచిత్తుగా!

బ్రహ్మతీనేయఁ దచ్చరిత పాత్యము పాశ్యము నానదించు ప్థి!

శ్చ్యప్రమగుఁడు దోమనని యాస్తికు లేమయినం దలంచికా!

దేహాత్మవాదులైన చార్వాకులకును బ్రహ్మము శాశ్వతః
పదార్థమనెడి యూర్కొలకును, తన సిద్ధాంతము మధ్యస్థముగ
నుండునని బుద్ధుఁడు చెప్పినేకాని తాను కేవలము నాస్తికుఁడ
నని ప్రకటించు కొనలేదు. ఆసిద్ధాంతము దుష్టమా నిర్దుష్టమా
యని విచారించుట యీచరిత్రకుం బ్రాముఖ్యంబుకాదు. అట్టి
మత మవలంబించినను బరమత సహనము కలవాఁడై,

మ. తన విశ్వాసమచ్చులున్న సరులకొద్దరైక నిత్యప్రప!

ర్తమలంకేయ వశేయయత్నము లొనర్పంబూనె; నాధర్మమా!

ర్య నిశేవ్యంబుగనుండె, దైవభజనం బొఁగాదు నాబల్కుండ!

య్యను, బూజ్యుండనుఁగాక నింద్యుండె ధరత్రీకుం దశోకుండిలకా!

6. గ్రంథశైలి.

భాషాసామాన్యలకుఁగూడ సుగమంబుగ నుండునట్టి

చరిత్ర రచింపఁబడినది. కారణ మేమనఁగా ఆంధ్రభాషాయోష
యిక్కాలంబున తుష్కించి యుండెననుటకు నీ సంఘాభిధానము
ప్రబలసాక్ష్యంబు. దానికిఁ అది యటుండ శైలివిషయమై.

చ. యమకములుండరాదు, బహుశార్థపదంబులు నుండరాదు, శా.
బ్రములరుదైనవై నులభవశ్యముకావలె యుండరాదు, భా.
వము కడుగూడఁమై చదువువానిని సంకటపెట్టరాదు, సా.
మ్యము సరసంబుచుల్కునయి హాయి నొసంగుట మంచికైతిగా.
శ్రమపడలేక యెందఱో ప్రశంసయొనర్తురు నేటి పాతకుల్.

అయినను సంఘనామము సార్థికరించుటకై యచ్చ
టచ్చట నసాధారణపదంబులును, యమకాదులును, రసపోషణకై
కిందిత్తుగ వలంకారములును, బ్రయోగింపఁబడినవి. అరమన్న
లును శకట రేఫములును బ్రాయికముగా నుపయోగింపఁబడినవి.

8. ఆంధ్రభాషాభివర్ధనసంఘయోగ్యత.

ఇట్లులే నొనర్చిన చరిత్రంబు సంగీకరించి వ్యయప్రయా
సంబులతో సంఘమువారు ముద్రితంబు చేసిరి. ఆంధ్రభాషలో
మహాపురుష చరిత్రంబులును, విదేశచరిత్రములును లేవనడి
లోపమును నివారించి స్వదేశాభిమానులై, స్వదేశోపకారులై
యింతగ శ్రమపడెడి యాసాంఘికుల కాంధ్రదేశీయులెంతయు
గృతజ్ఞతం బొపఁ దగు. ఈ సంఘమువారల మహోద్యమ
మాచంద్రావర్ణముగ వెలయుఁగాక.

ఇట్లువిన్నవించు
మజనవిధేయుఁడు,
చేతపూడి లక్ష్మీకాంతరావు.

విషయనూచిక.

1-వ అధ్యాయము.

పుట.

మూర్ఖరాజ్యనిర్మాణము, చంద్రగుప్తుడు ... 1-10

గ్రంథప్రయోజనము	...	2
మూర్ఖవంశమాలపురుషుడును రాజ్యకర్తయు నైనచంద్రగుప్తుడు	...	2
అరెక్షాండరు హిందూదేశముపై దండెత్తినవృత్తు	...	2
సెల్యూకసు	...	22
చంద్రగుప్తుడు మగధరాజ్యమునుండి వెడలఁగొట్టఁబడుట	...	3
చంద్రగుప్తుడు మగధరాజ్యాధిపతి యగుట	...	22
సెల్యూకసు చంద్రగుప్తునితో పంధికావించుకొనుట	...	4
మెగాస్తీనసు అనురాధాపతి	...	22
మెగాస్తీనసు వ్రాసినమగధరాజ్యపుత్తాంతము	...	5
పాటలీపుత్రనగరనైకాల్యము	...	22
బానిసలు	...	22
ప్రజాకరగతులు	...	6
రాజకీయోద్యోగులవిధులు	...	22
సంచాయితులు	...	22
మెన్యవ్యవస్థ	...	7
ఆయుధాదులు	...	■

పంటలు	...	8
ప్రజాస్థితి	...	11
చారులు	...	11
రాజవిశేషములు	...	8
శిక్షాస్పృశి	...	9
మార్యరాజ్యవిస్తీర్ణము	...	11
చంద్రగుప్తునిమగదము	...	10

2-వ అధ్యాయము.

అశోకుడు రాజగుట; కలింగరాజ్యసంపాదనము	...	11-19
లిందుసారుడు మగధరాజ్యాధిపతియగుట	...	11
అశోకుడు ప్రభువగుట	...	12
పట్టాభిషేక కాలయాపనకారణములు	...	11
అశోకునకు దుష్టాశోకుఁ డని పేరువచ్చుట	...	11
బౌద్ధకాలహిందూ దేశచరిత్ర కొనుని యభిప్రాయము	...	11
అశోకచరిత్రకారుని యభిప్రాయము	...	18
అశోకుని జన్మవృత్తాంతము	...	11
అశోకుఁ డొకవర్తకునికొనురితను వివాహమాడుట	...	14
అశోకుడు కలింగరాజ్యమును జయించుట	...	18
అశోకుని విచారము	...	11
18-వ శిలాశాసనముందలి అశోకుని విచారవచనములు	...	16
బౌద్ధభిక్షుల కర్మితకథలు	...	17
ఉపగుప్తుఁ డశోకునికి ధర్మముఁ బెచ్చె వనుట	...	18
అశోకుని వచనములు	...	11
చరిత్రకారుల యభిప్రాయములు	...	11

కలింగ రాజ్యజయవంతురము రాజ్యపరిపాలనయం దశోకుని

ముఖ్యోద్దేశము

... 19

3-వ అధ్యాయము.

అశోకుడు బౌద్ధభిక్షువై మర వ్యాపకము చేయుట ... 20-28

అశోకుడు భిక్షు వగుట ... 20

అష్టాంగ మార్గమున బ్రవేశించుట ... 20

అశోకుడు భిక్షువగుటనుకూర్చి పాశ్చాత్యుల యభిప్రాయము ... 20

సూర పాలు దత్తుకై వ్రభువు ... 20

పాశ్చాత్యుల సంగయనివారణము ... 21

అశోకుడు ధర్మోపదేశకులను బంపుట ... 22

కొన్ని ప్రదేశములకుఁ బంపరే దనుట ... 22

సింహాధిష్టితమునకు బోధివృక్షకాఖం గొంపోవుట ... 22

సింహాధిష్టితములను బంపరే దనుట ... 24

అశోకుని బుద్ధమతమును వ్యాపకము బుద్ధమతవ్యాప్తి ... 24

బౌద్ధసన్యాసుల యధికారము ... 25

అశోకుడు ధర్మోపదేశకులను బంపుట ... 25

అశోకుని ధర్మకార్యములు ... 27

ధర్మనిధిలన్నియు మై యశోకునియాశ్శ ... 28

ధర్మాధికారుల నేర్పడుట ... 29

వారు చేయవలసినపనులు ... 29

బౌద్ధధర్మసంగ్రహము ... 30

శిష్యబంధనలు ... 30

అశోకుఁ డాచరిక జనంబులఁ బాలించినవిధము ... 31

జంతుకీన పావనత్వము ... 32

ధర్మయాత్రలఁజేయుట మొదలి యనునకుఁ బెట్టుట	...	32
జంతుహింసఁ జేయరాద నని యాజ్ఞాపించుట	...	33
హింసించరాదని జంతువులపేర్లు బ్రకటిండుట, చిత్రవిధ మొదదనుట	...	34
జంతుహింస నిబంధనలు	...	35
మరణదండనా నిబంధనలు	...	36
ప్రజల మోక్షల విముక్తియు	...	37
పాశ్చాత్యుల యభిప్రాయము	...	38
తదభిప్రాయ ఖండనము	...	39
బౌద్ధధర్మము నశోకుండు పృథ్వీమూర్తిగా నాచరించుట	...	40
బౌద్ధధర్మ వ్యాపక మందుబ్రజలకునిరోధములేకుండుట	...	41
ధర్మవిధులు	...	42
మృగయా యాత్రలు	...	43
మృగయా యాత్రవిధులు	...	44

4-వ అధ్యాయము.

అశోకుఁడు ధర్మయాత్రలుచేయుట	...	39-55
ధర్మయాత్రయొక్క విశేషము	...	39
అశోకుఁడు ధర్మయాత్రలుచేయుట	...	40
వైకారిదేశము.	...	41
బభ్రారాసింహ స్తంభము.	...	42
కుశినగరము.	...	43
అందినాగ్రామమునందు శిలా స్తంభముస్థాపించుట	...	44
కాశనము.	...	45
కనకముని స్తూపమును దర్శించుట	...	46

క్రాంతినగరమందు శిలాస్తంభము	...	41
విలిపామ	...	42
పుణ్యక్షేత్రములు	...	43
సమస్తాపనము	...	44
బౌద్ధధర్మము	...	45
అశోకుని వచనములను వైదిక వచనములతోఁ బోల్పట	...	46
జన్మాంతరము	...	47
పరమతసహిష్ణుత	...	48
అర్యమతలక్షణము	...	49
విజాతీయ మతములు	...	50
మతకాఖలు	...	51
మతాచార్యులు, పద్మినాథులు	...	52
కాష్ఠాశోధ	...	53
సభామందిరములు	...	54
సామాజికము	...	55
సంఘభేదములు, నామములు	...	56
బౌద్ధమత కాఖాభేదములు	...	57
అవ్యమతి సహనకృత్యములు	...	58
బ్రాహ్మణాధిక్యము వదలదు	...	59
బౌద్ధగ్రంథము లనిశ్చయములు	...	60
అశోకుని నామాంతరములు, ప్రతిపత్తిని నామని స్పృహనము	...	61
మహేంద్రవర్మను సంఘమిత్రుడు నిరహాశమును బౌద్ధమత	...	62
మును సెలకొల్పట	...	63
మహేంద్రసంఘమిత్రులవృత్తాంతము కల్పిత మును	...	64

ఓర్వెకబర్గ వ్రాసినది	...	52
సింహాళమందు బొద్దమతాభివృద్ధికి కారణములు	...	53
కాశంకి దక్షిణముగా నున్న పురాతనగృహములు	...	54
మహాప్రభుని నిజవృత్తాంతము	...	55
అశోక చరిత్రకారుని యభిప్రాయము	...	56

5-వ అధ్యాయము.

పరిషత్తులు, మార్గవంశ పరిపాలన కాలనిరూపణము... 56-57

బొద్దమతగ్రంథముల పేర్లు	...	56
పరిషత్తులు	...	57
పరిషత్తులనుకూర్చి పర్వ	...	58
మూడవ పరిషత్తు	...	59
ఓర్వెకబర్గ వ్రాసినది	...	60
పురాణములలో వ్రాయఁబడినది	...	61
పరిషత్తులనుకూర్చి పురాణవ్యవస్థయములు	...	62
పరిషత్తులు సంశయనీయములు	...	63
కానిమ్మని పరిషత్తు విశ్వసనీయము	...	64
సింహాళపురాణమందులి మఱియొక యసంగతాంశము	...	65
అశోకుఁడు దురాచారము దమట	...	66
బుద్ధుని మరణకాలమునుగుఱించి భిన్నాభిప్రాయము	...	67
కర్మకాలాశోకుఁడు	...	68
అశోకుని పాలనము నిర్వివాదము	...	69
అశోకుని సంకపారంపర్యవిచారణ	...	70
చంద్రగుప్తుని పరిపాలనకాలనిర్ణయము	...	71
నిందినాదుని పరిపాలనకాలనిర్ణయము	...	72

చంద్రగుప్తబిందుసారుల కాలమునది యన్యదేశరాజులు	...	68
అశోకుని పాలనారంభకాలనిర్ణయము	...	79
మఖ్యాంశముల కాలక్రమవివరణము	...	64

6-వ అధ్యాయము.

అశోకునికిఁ బూర్వము శాద్ధమత కాలమునది రాజ్యాదుల

వృత్తాంతము ... 68-98

రాజ్యముల వివరము	...	68
నాయక సత్తాక రాజ్యములు	...	78
సంఘవిచారణలు	...	76
కాంతాగారమున నిర్జనులు	...	79
గ్రామలోపులయందు సంఘవిచారిణ	...	■
జీవనవృత్తులు	...	79
నేరములు	...	77
పోలీసు	...	79
దండవాధికారము	...	■
రాజ్యాధిపత్యము	...	79
ప్రసిద్ధపటణములు	...	78
గ్రామములను పరిపాలన	...	82
గ్రామస్వరూపము	...	79
వికాలమయిన యడవి	...	79
పశువుల కౌబరిలక్షణములు	...	82
పంటకొలువలు	...	79

ఆవరణములు	...	83
జీరాయితీనామ్న	...	91
భూమివిక్రయాదులు	...	84
దాయభాగములు	...	92
గ్రామసామాన్యచారంబోకులు, ఆదేశములు	...	93
గ్రామాధిపతియొక్క యధికారము	...	85
జనోపయోగములైనపనులు	...	99
భాగ్యస్థితులు	...	99
ప్రజాసాఖ్యము	...	86
క్షేమములు	...	99
పట్టణములసంఖ్య	...	99
గ్రామాభిమానము, స్వీయాభిమానము	...	87
వృత్తికారులజానితా	...	99
వృత్తికారులపథలు	...	88
వాణిజ్యము	...	99
ఎగుమతి దిగుమతులు	...	99
మార్గములు	...	89
సర్కులదినదుయము	...	99
స్వతంత్రతవకము	...	90
వర్తకులభాగ్యస్థితులు	...	99
వర్తకమార్గములు	...	99
స్వతంత్రరాజ్యములకును నాయకపక్షాక రాజ్యములకును పరిపాలన భేదము	...	92
స్వతంత్రరాజుల ముర్తార్థము	...	99

7-వ అధ్యాయము.

అశోకుని రాజ్యపరిపాలన	...94-120
రాజ్యవిస్తరణము.	... 94
కార్తీరదేశము	... 95
శేపారదేశము	... 95
ఋంగారదేశము	... 96
కలింగదేశము	... 96
స్వతంత్రరాజ్యములు	... 97
దక్షిణపుటెల్ల	... 97
నాలుగిల్లులు	... 97
చూర్మాసేయాంగుయొక్క గ్రంథసాక్ష్యము	... 98
ఇతర సాక్ష్యములు, స్తూపములు	... 98
గిరినరమను మదుగునుండి కాల్యలు	... 99
సూతూస్తూపములు	... 99
కంచీస్తూపములు	... 99
ఈశాన్యపుటెల్ల	... 99
అశోకుని రాజ్యములో కేరివప్రదేశముల పేర్లు	... 99
అశోకుని పాలనాపద్ధతి	... 99
అశోకుడు పాలించినరీతిని దెలిసికొనుటకు సాధనములు	... 99
అశోకుని నిరంకుశాధికారము	... 100
రాజప్రతినిధులు	... 99
తక్షశిలానగరమందు	... 99
ఉజ్జయినియందు	... 99
సుబర్హగిరి నగరమందు	... 99

వగరపరిపాలన	...	101
రక్షాను లనబడువధి కారులు	...	99
దండవాధి కారులు	...	99
ధర్మాధి కారులు	...	99
స్వీధర్మాధి కారులు	...	102
దండవాధి కానులకును ధర్మాధి కారులకును గలపరస్పర		
విరోధాధి కారులు	...	99
ధర్మాధి కారుల విధి కృత్యములు	...	103
ఇతరోద్యోగులు	...	99
ప్రజలవిన్నపముల విచారించుట	...	99
వార్తాపత్రములు	...	104
అకోకుని సంకయాత్మ	...	99
సేనాపతిమితి	...	99
సేనాంగ విచారణ అటుపంచాయతులు	...	105
పని లేనియపుడు వాయాదుల యుపయోగములు	...	105
కాలిబంట్లను గుఱుములను యుద్ధసన్నాహము చేయు రీతి	...	106
వగరపరిపాలన	...	107
పరిపాలనాక్రతుం బసృష్టము	...	99
సేనాపతులతలచేయు డిపార్టు మెంటు	...	99
రివిన్యూ డిపార్టు మెంటు	...	108
రోడ్లు (బాటలు)	...	99
మైలు స్తంభములు	...	109
ధాయావృక్షములు	...	99
పాటలీపుత్రవగరవర్ణన	...	99

మొగా పైనిమను చీనాయాత్రమును వ్రాసిన గ్రంథములపత్రిక	110
అటు పంచాయతీలు	...
పరిపాలనావిశేషములు	...
చంద్రగుప్తుడు కీర్తిని గోలుపోవుట	...
పరిపాలనాకాశికము	...
శిక్షాప్రసిద్ధియం దశోకుఁ డొనర్చిన సౌభాగ్యము	...
సంవత్సరగోళము	...
అశోకుని పరిపాలన ముప్పటివేళకాలానుగుణ్యముగా నున్న దనుట	...
అశోకుఁడు ప్రవసీయుఁడు	...
కాళింగులయొడల నశోకుని యభిలాష	...
రాజ్యము సర్వమియములయందు పదుర్థంబుగ నుండె ననుట	...
పాదనసామగ్రి	...
అశోకుని సౌమ్యమును, కాశల్యమును	...
అశోకుని పాలనమునుగుఱించి పాశ్చాత్య చరిత్రకారుల	
యభిప్రాయములు	...
విజానెంటు డిస్మిత్	...
రైతు డేవిడ్సుయొక్క యభిప్రాయము	...
విశేషాభిప్రాయములు	...
చంద్రగుప్తుని పంశయము	...
అశోకుఁ డించుమించుగా చంద్రగుప్తుని రీతిని పాలించుట	
యుద్ధిరము	...
ధర్మసోధయొక్క యవసరము	...
ధర్మాచరణమువలని ప్రయోజనములు	...
శిక్షలు నిష్కారములు	...

అశోకుని ధర్మకృత్యములు ... 119

పరిపాలనసామర్థ్యము ... 120

8-వ అధ్యాయము.

కట్టదములు ... 121-164

శిలాధర్మశాస్త్రముఁ గట్టించినవారిలో శశోకుఁడు ప్రథముఁడు 121

అశోక నిర్మితధర్మశాస్త్రమును జనులు దేవతా నిర్మితము అనుకొనుట 122

ఫాహియాక వ్రాసినది ... 22

పూర్వకానియాంగు కాలమున శాకట్టదముల స్థితి ... 22

అశోకకాలపు ధర్మశాస్త్ర అగోచరములు ... 123

స్తూపములును శ్రావ్యములుగా నున్నవి ... 22

స్తూపస్వయంపము ... 22

సాంచిస్తూపవర్ణన ... 124

అశ్వమేధస్తూపములు ... 22

సాంచిస్తూపముయొక్క కంచె ... 125

అస్థికల బరణాలు ... 22

విచిత్రస్తూపశేషము ... 22

బారహుత్ స్తూపము ... 126

సాంచిస్తూపముయొక్క ద్వారబంధము ... 22

శిలకత్తాయోజనము ... 22

పాట్నా యిందలి శారీకంచెలు ... 127

విదిశాగిరియందలి శారీకంచెలు ... 22

దాతల పేర్లను శిలలపై శిక్కుట ... 22

దాతల శాస్త్రములకుఁ బూర్వమున నుంచఁబడు విశేషములు ... 128

వరవిగ్రహములు ... 129

ఏకశిలాస్తంభములు	...	130
పింహద్విగహములు	...	31
బాగుగానున్న శిలాస్తంభములు	...	131
కాళిరా శిలాస్తంభవర్ణన	...	31
లారియా శిలాస్తంభవర్ణన	...	132
రాంపర్వ శిలాస్తంభవర్ణన	...	31
శిల్పకళలన్నియు	...	133
అశోకనిర్మిత శిలాస్తంభములు ఢిల్లీదీపికాని పోలుదుట	...	31
శిలలను దూరజేకమునకుఁ గొంపోయినవిధము	...	31
శిలాస్తంభమును బండలమీఁదఁదీపికానిపోవుట	...	134
కుజేశాన్ని శిలాస్తంభములు	...	135
నిగ్లివియా శిలాస్తంభము	...	31
అశోకనిర్మిత వనసంఖ్యాస్తంభములంగూఁట్టి చీనాయాశ్రమములవారిలు	...	136
కాసనస్తంభముల జాబితా	...	31
కాసనము లశోకునిపాలననిబంధనలఁ దెల్పును	...	140
కొన్ని శిలాస్తంభస్థలములు, వానిపైఁ గలకాసనవిశేషములు	...	31
క్షురోష్ఠిలిపిలో వ్రాయఁబడిన కాసనములు	...	141
రెండుకాసనములు తప్ప కడకుని బ్రాహ్మిలిపిలో వ్రాయఁబడినవి	...	31
సాపారశిలాకాసనఖండములు	...	142
గిరినగరశిలాకాసనము	...	31
వరుగాలుగు కాసనములప్రతులు	...	31
ఉత్తరభూప్రతి	...	31

దక్షిణపు ప్రశ్న	...	143
పనునాణుగుళాసనము లున్నస్థలములు	...	"
అనుకాసనద్వయము	...	"
బాహుకాసనవిశేషము	...	144
అశోకుఁ డాశీనకులకు గుహావాసము లొసంగుట	...	"
కాసనముల తిరగఁజూలు	...	145
కాసనముల సంఖ్యయు నుపయోగమును	...	146
కాసనములయందు వాడఁబడినభాష	...	147
దేశీయవర్ణమాలయు భౌష్యము సంస్కరింపఁబడుట	...	148
ద్యావచాక్షభాష	...	149
అశోకునికాలముంగరిభాష	...	150
మాగధీయభాషలోఁ గొన్నికాసనము లుండుట	...	"
అశోకునికాలమందలి శిల్పవిద్యావిశేషములు	...	151
శిల్పవిద్యాస్త్రపుణ్యము	...	"
దారునిర్మితభవనాలు	...	152
బింగారు పనివాండ్రు	...	"
నాగరికస్థితియొక్క యాన్నత్యము	...	"
చదువుటను ప్రాముఖ్యము జూపింప నేర్పఁబడిననటు	...	153
ప్రీ. పూ. కి-వ శతాబ్దమును భరతఖండమున వ్రాసిన పు కుచితావధానో నుండుట	...	"
కారణములు	...	154
బ్రాహ్మిలిపి యాదేశములొనికి వచ్చిన విధము	...	"
భారతీయవర్తకులు బాదలను నగరమునకు పంపట	...	155
అవర్తకు బాధ్యులు	...	"

చాచిలకా నగరలిపిని శేష్యకొనుట	...	155
వర్తకులు శేష్యకొనినలిపి చాచిలకా నగరలిపియొ యని స్థిర		
చతురుడు	...	156
అరిపిని మార్చుట	...	"
చాచిలకానగరముం దక్కొలవువాఁత పాతుగ్రులు	...	"
తాళపత్రములపై వ్రాయుట	...	157
తాళపత్రములపై వ్రాయుట బోధకాలముండె యని విరూ		
పించుట.	...	"
బోధకాలములోనే యనుటను ఖండించుట	...	158
భరతఖండవాసుల యధిక నాగరికతకు కారణము	...	159
క్షురోష్ఠిలిపిలో గొన్ని కాసనములు వ్రాయఁబడియుండుటకుఁ		
గారణములు	...	"
పారశీక దేశవాగరికత నీ దేశస్థులను సరించి రనుటకు ఋణపుట		160
అక్కిరియా దేశమునుండియు గ్రీసు దేశమునుండి యు గొన్ని		
చిత్తరువుపములు గ్రహింపఁబడినవి	...	"
దారువులకుమాటుగ శిలానులలో శిల్పపు పనులు చేయుట	...	162
శిలాశిల్ప మధురీమైనను వివ్వాణముగ లేదు	...	"
శిల్పవిద్యానైపుణ్యము నిరూపింపకాలకుండుటకు గారణములు		"
గణనీయములైన శిల్పపుపనులు	...	"
శిల్పవిద్యా విశేషముల గూర్చిచరిత్రకారుల యభిప్రాయము		163
అశోకుని బుద్ధివైభవము	...	164

9-వ అధ్యాయము.

శిలాకాసనములు	...	165-210
ప్రథమశిలాకాసనము - చీకపాపనర్వమును గుఱించి	...	165

ద్వితీయకావనము - మనుష్యులయొక్కయు, జంతువులయొక్కయు	
సౌఖ్యమును గుఱించి భవిష్యత్తు నిబంధనలు	... 166
మూడవకీలాకావనము- కేసరిచక్రవర్తియగు కోకసారి సభగూడుటను	
గుఱించి	... 167
నాల్గవకీలాకావనము - బౌద్ధధర్మచరితము	... ,,
ఆయిదవకీలాకావనము	... 170
ఆరవకీలాకావనము	... 171
ఏడవకీలాకావనము	... 173
ఎనిమిదవకీలాకావనము	... 174
తొమ్మిదవకీలాకావనము - శుద్ధాచారమును గుఱించి	... 175
పదియవకీలాకావనము	... 176
పదికొండవకీలాకావనము	... 177
పంజెండవకీలాకావనము - పరమేశ్వరసహస్రనామము	... ,,
పదమూడవకీలాకావనము - సత్యజయము	... 179
పదునాల్గవకీలాకావనము - శివసంహార కావనము	... 181
II. కాలింగ కావనములు	... 182
III. లఘు కీలాకావనములు	... 186
ధర్మాచరితము	... 187
ద్వితీయములను కీలాకావనము- (బ్రహ్మగీరియందుండు కావనప్రతి)	
బౌద్ధధర్మ సంగ్రహము	... 190
IV. బౌద్ధ కావనము	... ,,
(1) గుహ కావనములు	... 191
(2) "పైరాయి" ప్రతి కావనము	... 192
నిగ్గిరియా ప్రతి కావనము	... ,,

(1) సప్త కిలాస్తంభ కావనములు	...	193
ప్రథమకావనము - పరిసాలకవిభులు	...	194
ద్వితీయ స్తంభ కావనము - ప్రభుద్యంష్టాంతము	...	"
తృతీయ స్తంభ కావనము - అత్తకోధవ	...	196
చతుర్థ కిలాస్తంభ కావనము	...	198
పంచమ కిలాస్తంభ కావనము	...	198
ఆఱవ కిలాస్తంభ కావనము	...	200
సప్తమ స్తంభ కిలాకావనము	...	201
రాణియొక్క కావనము - రెండవ రాణియొక్క దానములు	...	205
కాకాబి కిలాస్తంభ కావనము	...	"

10-వ అధ్యాయము.

బౌద్ధసిద్ధాంత సంగ్రహములు	...	211-259
--------------------------	-----	---------

1 ప్రకరణము, బుద్ధనిచరిత్ర, మతసిద్ధాంతసంగ్రహము, బౌద్ధధర్మమునుగురించి విచారించవలసిన ముఖ్యాంశములు	...	211
(1) బౌద్ధధర్మనిర్మాతయైనవంశ	...	212
(2) గౌతమబుద్ధుని సంగ్రహచరిత్రం లేమి?	...	"
బుద్ధనిజన స్థానము	...	213
గౌతమ సామములకు గారణములు	...	"
బుద్ధుని బాల్యదశ	...	214
బుద్ధుని వివాహము	...	"
బుద్ధుడు నగరముఁ జూడఁబోవుట	...	"
చారాపుత్రాదులయందు విరక్తి	...	215
బుద్ధుఁ డరణ్యమునకుఁ బోవుట	...	215
బుద్ధుడు గురువుల సేవించుట	...	216

అకాశకాలపుడు	...	216
దుద్రక రామపుత్రుడు	...	22
దేవస్థానాచార్యులు	...	22
బుద్ధుడు యోగాభ్యాసము చేయుట	...	217
బుద్ధుడు సంబోధినిం గనుట	...	22
ధర్మబోధి చేయుటకై బుద్ధుడు కాశీ వెళ్లుట	...	218
సంఘనిర్మాణము	...	22
సంఘములతోఁ జేరినముఖ్యులు	...	22
ప్రేమసంఘము	...	220
బుద్ధునికిఁ గలిగిన శత్రుబాధ	...	22
దేవదత్తుడు	...	22
దేవదత్తుని పరితాపము	...	221
బుద్ధునికి ద్వేషులైనయవ్యకుతాచార్యులు	...	22
అవ్యకుతాచార్యులు బుద్ధునికిఁ జేసినయపకృతులు పొందిన పరాధనములు	...	222
బుద్ధునిబోధనాశక్తి	...	223
కృషిభారద్యులతోఁ బ్రసంగము	...	22
బుద్ధునిమరణము	...	224
అవసానవాక్యములు	...	22
బుద్ధునియత్థిలు	...	225
మల్లకాయకులు	...	■
అస్థికలపై నశోకుడు మృతపంజులఁ గట్టించుట	...	22
(8) బౌద్ధధర్మశాస్త్రములు	...	22
ఈశ్వరుడు లేడు. లేదము అనవసరములు	...	226

బౌద్ధధర్మమునకు శుశ్రూషణము లేదు	...	226
ఈశ్వరవేదములకు గుఱించి బౌద్ధుల యభిప్రాయమునకుఁ గల		
కారణము లీగ్రంథమున కవసరము లేదు	...	22
ప్రత్యక్షసమావేశములు ప్రమాణములు	...	22
ప్రపంచలక్షణము	...	227
కౌరణకార్యపరంపర	...	22
అహంపర్యవచారణ	...	228
మరణము	...	229
జన్మాంతరము	...	22
కర్మ	...	230
సత్యవచనచతుష్టయము	...	232
అష్టాంగమార్గమునకు బోవలయును	...	233
అష్టాంగమార్గవివరణము	...	234
దశప్రతిబంధకములు లేక అపరాధములు	...	235
బౌద్ధధర్మమునకు శీలము ముఖ్యాధారము	...	240
శీలలక్షణములు	...	241
అపరాధముల నివారించుకొనుట కుపాయములు	...	242
గురూపాసము కూడ దగుట	...	246
వైత్రాదిగుణముల వర్ణనంపవలెను	...	247
II-వ ప్రకరణము బౌద్ధమతవాస్తవీకరణములు అశోకుని		
భియోవాద (4) బౌద్ధమతమునకు సార్యమతమునకుఁ గల		
భేదములు	...	22
(5) ఆర్యమతానుసారులై యన్నభరతఖండవాసు లట్టి		
భేదమతం బవలంబించుటకుఁ గారణములు	...	251

బౌద్ధధర్మలక్షణములు	...	252
(6) బౌద్ధధర్మములలో సునరించుకొనుచు వ్యాపింపఁజేసెను	...	253
(7) అశోకుఁడు బౌద్ధధర్మవ్యాపకము తనరాజ్యమందుఁ బట్టు దలతో సునరించుట రాజ్యపరిపాలన కవసరమయ్యెనా	...	254
(8) తనరాజ్యమందె కాక పరరాజ్యములయందుఁబసాద వ్యాపింపఁ జేయుట కశోకుని యభిలాష యెమి	...	255
సాధారణముగ రాజులయందుండు దోషములు	...	27
సామాన్యుల దోషములు	...	29
అశోకుఁడు సత్కార్యముల సునరించి ప్రకటించెను	...	256
ఒక పరిశ్రమకారుని దురభిప్రాయము	...	29
చంద్రగుణము లేదు	...	22
బౌద్ధధర్మదానము చేసెను	...	257
అశోకుఁడు సత్కార్యముల సునరించినది సత్యము	...	29
అన్యమతస్తునిఁ జేసికొనలేదు	...	258
అశోకుని చరిత్రుద్ధాంతఃకరణ	...	26

11-వ అధ్యాయము.

సింహాశ్రపురాణములు. ... 260-278

సింహాశ్రపిండూపురాణముల నిచ్చుట వ్రాయుటకు కారణములు	...	260
(1) అశోకుఁడు బౌద్ధమత మవలంబించుట	...	261
మగధరాజులు	...	22
చంద్రగుప్తుఁడు ప్రభువగుట	...	23
అశోకుఁడు రాజ్యాధిపతి యగుట	...	29
శ్రీగోధుని అవసరము	...	262

ఆశోకుడు చిత్తువగుట	...	252
ఆశోకుడు న్యగ్రోధుని వాచుట	...	253
ఆశోకుడు చాతనిని గౌరవించుట	...	25
ఆశోకుడు చాచాలయోగివలన ధర్మం తెలుగుట	...	25
ఆశోకుని పట్టాభిషేకము	...	254
ఆశోకుడు పవిత్రమందిరములను గట్టించుట	...	25
ఆశోకునియందలి దైవమహిమలు	...	265
బుద్ధునిదర్శనము	...	25
(2) మహేంద్రసంఘమిత్రుల వృత్తాంతము, సింహళదేశీయులు		
బొంబాయిగుట	...	266
ఆశోకునికి నుంపుడుకత్తెవలనఁ బుత్రపుత్రికాసంతానముకలుగుట		25
పుత్రికా వివాహము	...	25
ధర్మసభ	...	25
మహేంద్రుఁడు బౌద్ధసంఘములోఁ జేరుట	...	267
బౌద్ధసంఘముందు పంచకజనులు ప్రవేశించుట	...	25
సింహళరాజు గాయబారులం బంపుట	...	25
ధర్మోపదేశకులం బంపుట	...	269
సింహళమునకుఁ బంపఁబడిన యుపదేశకసంఘము	...	270
సంఘాభివృద్ధి	...	25
సంఘమిత్రబోధివృక్ష సహితముగా సింహళమునకు వెడలుట	...	271
ఆశోకుఁడు వెంటఁబోవుట	...	25
బోధివృక్షకాఖ్యామహిమ	...	272
మహావిహారమతము	...	25
మహేంద్రుఁడు సంఘమిత్రయు నిర్వాణాంబు సెందుట	...	25

బుద్ధమనియొక్క యన్తీకలను సింహాళరాజుఁ దెప్పించుకొనుట ...	273
చిహ్నపులనంబు యభివృద్ధియగుట ...	”
(3) శృతీయద్ధర్మసభయొక్క వృత్తాంతము ...	”
చిహ్నపులను బలవంతపఱచుట ...	274
మతాచార్యులను మంత్రి పథించుట ...	”
అశోకుని పరితాపము ...	”
లిప్యమునిమహిమలు ...	”
మూడవ పరివర్తన ...	275
బౌద్ధమతగ్రంథసంస్కరణము ...	”
(4) రాజ ప్రతినిధియైనలిప్యని వృత్తాంతము ...	276
ఆయన సంకేతము ...	”
లిప్యనికి నురణదండన విధించుట ...	”
లిప్యఁడు మతమువలంబించుట ...	”
మహానర్తకీతుఁ డనుయోగియొక్క మహిమలు ...	277
లిప్యఁడు చిహ్న పగుట ...	”
(5) అశోకుని చిహ్నదినముల వృత్తాంతము ...	—
అశోకుఁడు లిప్య నక్షత్రము పెండ్లియాడుట ...	278
అమె బోధివృక్షమును వాళము చేయఁబఱచుట ...	”
అశోకుని మరణము ...	”

12-వ అధ్యాయము.

హిందూబౌద్ధపురాణము. ... 279-305

(1) అశోకుని సంకానుక్రమణికయు కుటుంబమును తిలకింపఁగలదు	
సుభద్రాదాసిని పెండ్లియాడుట ...	279
అశోకుని జననము ...	280

LBA000001359TEL

విషయ సూచిక.

28

అశోకుడు ప్రభు వగు నని యొకయోగి తెల్పుట	...	280
తక్షశిలానగరవాసులపై అశోకుడు దాడివెడుట	...	281
సుశీమని దుష్ప్రవర్తన	...	28
సుశీముడు తక్షశిలావాసులపై దండెత్తియోడిపోవుట	...	282
సుశీమని దుర్వరణము	...	28
(2) అశోకుని క్రూరప్రభుత్వమును శాద్ధమతావలంబనమును	...	28
అశోకుడు మంక్రులను జంపుట	...	28
అంతఃపురస్త్రీలను గాల్చించుట	...	283
అశోకుని మంక్రుల ప్రార్థన	...	28
చండగిరికుని కారాగృహాధిపతినిగాఁ జేయుట	...	28
ప్రాణిహింస	...	28
బాలవందెకుడు తనమహిమను జూపుట	...	284
అశోకుడు శాద్ధధర్మ మవలంబించి పన్నాస్యం దగుట	...	28
అశోకుడు గుప్తుడు గురువనుట	...	285
అశోకుడు బుద్ధుని యస్థికలను స్తూపంబులయందుఁ బ్రతిష్ఠించుట	...	28
పవ్యకావ్య మయిన యశోకావధానము	...	286
(3) అశోకుని ధర్మయోగ్ర	...	28
ఉపగుప్తుని జన్మవిశేషము	...	28
ఉపగుప్తుఁ దశోకునియొద్దకు వచ్చుట	...	287
అశోకుడు పుణ్యయాత్రకై వెడలుట	...	28
లంబినీవనమును దర్శించుట	...	28
బోధివృక్షమును సేవించుట	...	288
బుద్ధిపట్టణమును జూచుట	...	28

జీతవసాగ్రహమును దర్శించుట	...	288
వక్రములమునిస్తూపమును గమంగొనుట	...	29
అనంగునిస్తూపమును వీక్షించుట	...	29
(4) వీతతోకుని వృత్తాంతము	...	289
వీతాతోకుండు జాడమరమును ద్వేషించుట	...	29
వీతాతోకుండు జాడఁ దగుటకుఁ జేయఁబడిన కపటోపాయము	...	29
వీతాతోకుండు విడువగుట	...	290
అతోకుండు పుండ్రవర్ణవనగరవాసుల మరీచీయించుట	...	29
వీతాతోకుని దుర్వరణము	...	291
అతోకుండు మరణదండనను గొట్టివేయుట	...	29
ఘోషియాకా యాత్రికుండు వ్రాసిన పాఠాంతరము	...	29
పాటరీపుత్రులకుం దతోకుండు కలాభవనమును గట్టించుట	...	29
హ్యూకసేయాంగు వీతాతోకునికి మూఱుగ మహేంద్రుని వ్రాసుట	...	292
(5) మహేంద్రుని వృత్తాంతము, సింహాళ దేశీయులు జాడఁ దగుట...	...	293
మహేంద్రుని వడర	...	29
మహేంద్రుని గుర్నడరను మంత్రి అతోకునకుం దెప్పట	...	29
అతోకుండు మహేంద్రుని గతివముగ మందలించుట	...	29
మహేంద్రుండు మహానిరాగియై యోగి యగుట	...	294
మహేంద్రుని మహిమ	...	29
అతోకుండు కలాభవనమును పాటరీపుత్రులకుండు నిర్మింపజేయుట	...	29
కాశీవదియందుండు డెల్టాలో మహేంద్రుండు మరణముఁ గట్టించుకొనుట	...	295
మహేంద్రుండు సింహాళ దేశమునకుం బోవుట	...	29

(6) అశోకుని పుత్రుల దైవ కునాలుని కృత్తాంతము	...	298
స్తావము	..	12
తివ్వనక్షత్ర తపసవతిపుత్రుని మోహించుట	...	33
అమె ద్రోహచింతన	...	33
అమె ద్రోహకృత్యము	...	297
కునాలుఁడు రాజాజ్ఞ ప్రకారము కన్నులఁ దోకించుకొనుట	...	33
కునాలుఁడు చిక్షకుఁడై పాటరీపుత్రముం జేరుట	...	298
అశోకుఁడు కునాలునింజూచి గుఱించుట	...	33
తివ్వరక్షితను గార్చించుట	...	33
భూమినామధేయఁ డగుమునిని నశోకుఁడు దర్శించుట	...	299
కునాలునికి మరల శేత్రములు అభించుట	...	33
(7) తివ్వనక్షత్రను గుఱించిన కథ	...	300
తివ్వనక్షత్ర రాజ్యాధికారము చేయుట	...	33
అశోకుఁడు వ్యాధిగ్రస్తుఁ డగుట	...	33
తివ్వనక్షత్ర యశోకుని జాడ్యవివారణ చేయుట	...	301
(8) అశోకుని వార్ధక్యము	...	33
బౌద్ధసంఘముకొఱ కశోకుఁ డమితవ్యయము చేయుట	...	33
అశోకుఁడు మృత్యుయస్మాత్రయందు భుజించుట	...	302
అశోకుఁడు కుక్కుటూరానుగుతమున కానులక ఫలంబుఁబొందుట	...	33
అశోకుఁడు మృతసులకుఁ డనభూమి నంతయు భారవోయుట	...	303
అశోకుని నిర్వాణము	...	304
బౌద్ధసంఘములవలన భూమి నంతయు మంత్రులు మరలఁబడయుట	...	33
పంచాది రాజగుట	...	33

13-వ అధ్యాయము.

ఉపసంహారము.

306-311

అశోకుడు సమాజముగ సుగుణకలితఁడు	...	306
బౌద్ధమతమునే అశోకుని సుగుణములు పెంపొందుట	...	33
అశోకునియందు భూతదయాది సుగుణము లుండుటను నిరూపించుట	...	307
అశోకుఁ డెల్లప్పుడు సర్వదీయఁ డనుట	...	309
అశోకుని చరిత్రనుండి కుటుంబపాలన ధర్మంబెఱుంగుట	...	33
పరమతనిరసనము కూడదనుట	...	310
అన్యమతి ధర్మవిశేషముల గ్రహింపవలెను	...	33
ధర్మమును బురులకు బోధింపవలెను	...	33

అ శో క మ హా రా జ చ రి త్ర.

1-టి అధ్యాయము.

మూర్యరాజ్య నిర్మాణము, చంద్రగుప్తుడు.

క్రీస్తునాండధూమండలమండలమాయమానం బగుభరతఖండము యొక్క-
మూర్యచరిత్రం తెలిసికొనుటకు గ్రంథసామగ్రి సముగ్రంబుగ లేకున్నను
ఆచిత్రకారులు వేదకాస్త్రపురాణేచాసంబులను శిలాశాసనములను బహుళ
ప్రయానిపది పరిశీలించి యిప్పటికి రూరమి 4000 సంవత్సరంబుల నాఁట
నుండి యాదేశచరిత్రంబును సహేతుకంబుగ లిఖించియుండిరి. రత్నక్రం
తైన కాలవిభాగ మింద్రందఁ బ్రదర్శింపఁబడును.

పం|| కలదలు. పం|| మం||

1. ఋగ్వేద యుగము	క్రీస్తుపుట్టక మూర్యము	2000	1400
2. యాత్ర యుగము	డిబ్	1400	1000
3. మూత్ర యుగము	డిబ్	1000	500
4. వాద్ధ యుగము	డిబ్	500	క్రీ. ప. 500
5. పౌరాణిక యుగము	క్రీస్తుపుట్టినవఱకు	500	క్రీ. ప. 1900
6. మహాస్తురీయ యుగము	డిబ్	1201	క్రీ. ప. 1578
7. బ్రిటిషు యుగము	డిబ్	1577	

ఈ వ్రాయుంబూనిన చరిత్ర వాద్ధ యుగంబునకు సంబంధించి యుండును.
మఱియు వసుంధరకు రత్నగర్భాభిధానంబును సార్థకం బొనరించు నీ భరత

ఖండంబును శాస్త్రయంబుగను, ధర్మంబుగను బరిపాలించి ప్రజానురాగంబు
 నడపి కీర్తిశ్రేష్ఠుడైన రాజశిరోమణులయొక్క
 గ్రంథప్రయోజనము గాని సుగుణగణాలంకారులను, బిగడ పకారు
 లును, స్వదేశాభిమానులను, సత్యపరాయ
 నులైన మహాపురుషులయొక్క గాని చరిత్రలం బ్రకటించినయెడల నవి
 చదువరులకు నమం దానంద దాయకంబు లయ్యెడును.

ఈ కథానాయకుడైన యశోక చక్రవర్తి కీ భరతఖండరాజ్య మియిన
 పితామహుండగు చంద్రగుప్తుమహారాజు నుండి
 ఉండగుప్తుని చరిత్ర. పరంపరాగతి మై యుండె. చంద్రగుప్తు డశో
 కునకు నంబి మూలపురుషుండును రాజ్యనిర్మాణ
 కర్తయుఁ గానఁ బ్రప్రథమమున నీచంద్రగుప్తుని చరిత్ర సంగ్రహముగా
 నుడువఁబడును.

గ్రీకుదేశపు రాజయిన మహా అలెగ్జాండరు క్రీ. పూ. 327 సం॥లో భరత
 ఖండముపై దండెత్తి వచ్చి సింధువదీ ప్రాంత
 మహా అలెగ్జాండరు హిందూ దేశములను జయించి బదంబదీ భరతఖండము
 దేశముపై దండెత్తి వంతను జయింపవలెనని యధిక శిష్టుల గలిగి
 వచ్చుట. యుండియుఁ గొన్ని యపందర్శనములచే
 మరలిపోవుచు జయించినప్రదేశముల యందుఁ
 దన ప్రతినిధులను ససైవ్యంబుగ నియమించెను. ఆయన బాబిలను పట్టు
 మున క్రీ. పూ. 323 సం॥లో గాలధర్మంబు
 నెల్లొకడు. నొందఁగా నాయన ముఖ్యోద్ద్యోగు లాయన

* క్రీ. పూ. యనిన క్రీస్తు (ఏసు) పుట్టుటకు పూర్వము అని యర్థము.
 క్రీస్తు పుట్టిన వెనుక 1908 సంవత్సరములు గడచినవి. క్రీ. పూ. 323 సం॥లో
 యనిన నిప్పుటికి 3281 సంవత్సరముల క్రిందట అని యర్థము.

రాజ్యము విధాగించుకొనిరి. అతడు భరతఖండమున దానిన బయలించి
దేశములు సెలవొకను అను పేరుగల యాయన పేనాని మంత్రుడు
అభించెను.

అన్యదేశీయులయిన యాగ్రీకువారి పాలన యందుండుటకు పంజాబు
దేశవాసులు విగతాభిమానులై జీవించు
చంద్రగుప్తుడు మగధరా వారికి ద్వేషులై తమ స్వాతంత్ర్యమును తుర
జ్యమునుండి విడలఁ లంబడయఁ గలహోస్తుభులుగా నుండిరి. ఏత
గొట్టఁబడుట. త్కాలంబున మగధరాజ్యంబు మహోన్నత
దశం గలిగి మహాపద్మవంతుని పాలనంబునం

నుండెను. తద్రాజ్యంబున చంద్రగుప్తుండనువాఁడఁడు యరుచనివత్సరంబుల
ప్రాయముమాత్రమే కలిగియున్నను కార్యధైర్య సాహసాది గుణోపేతుండై
దేశాభిమాన పూర్వవంతుడై ప్రజలకు అత్యుపానామం గుండెను. ఇట్టి వీరా
గ్రసరుఁడు తనరాజ్యమంగుండినచో దనకు నపాయం జొనర్చుగలఁ దని
శంకించి మగధరాజ్యాధిపతి తనరాజ్యమునుండి యాతని బహిష్కృతుంజేసె.

చంద్రగుప్తుడు మగధరాజునకు సూద్ర స్త్రీవలన జన్మించె నని కిం వదంతి
యొకటి యుండినను, అది చంద్రునికి గళంకము
చంద్రగుప్తుడు మగధ వంటి దని యితని చరిత్ర యే నిరూపింపఁ
రాజ్యాధిపతి యగుట. గలను. ఇతని తల్లి పేరు “ముర” కావున
నితడు మూర్ఖుఁ డయ్యెను. వంశము మూర్ఖ

వంశము. ఇతఁడు మగధరాజుచే బహిష్కృతుఁ డై యేకాకిగాఁ బ్రవాసము
చేయుటఁ బంజాబు దేశమునకుఁ జోయి యచ్చటి సాహసికులను, దేశాభి
మానులను స్వాతంత్ర్యము గోరువారినిఁ గొందఱిని జేర్చుకొని ప్రబలఁడై
గ్రీకులతో, బోరి వారిం బారజోరి త ద్దేశాధిపతి యయ్యె. ఆ త్కాలం
బుననే మగధ భూపాలుఁడు ప్రజానురాగ రహితుండై యుండుట చంద్ర

గుప్తుఁ డెఱిగి యావిని దండు పెడలి యాయనను రాజ్యపక్షస్థునిఁ జేసి రాజభావి యైన పాటరీపుత్ర మందు సింహాసనం బధిష్ఠించె.

ఇంతకుఁ బూర్వము చంద్రగుప్తుఁడు జయించి యెన్న పంజాబు మొదలయిన భాగములను దీనంజేరుటంచేసి మగధరాజ్య మున విప్రులమయ్యెను. ఇట్లుండఁ ఘనతఁ జెందిన అలెగ్జాండరుచేఁ బూర్వము జయించఁ బడి, కొంత కాలంబు తన స్వాధీన మొనర్చుకొఁబడి, వదంపడి మరలఁ దర్హిచేక నాసుల వంశంబు లయిన, పంజాబు మొగలయిన ప్రదేశంబులఁ దిరిగి జయింపు ముద్రేకంబుఁ గలిగి సెల్యూకసు దండెత్తి వచ్చెను. కాని మగధ

రాజ్య ప్రాబల్యమును జంద్రగుప్త మహా సెల్యూకసుచంద్రగుప్తునితో రాజ ప్రభుత్వ సామర్థ్యంబును గ్రహించి సంతకావించుకొనుట. సంగకోద్యమంబు విరమించి సంతకావించు కొనియె. దానంతేసియె యుభయరాజులుం

బములకు వైవాహికానుబంధంబులు కలిగెను. సెల్యూకసు తన కుమార్తెను చంద్రగుప్తున కిచ్చి వివాహముచేసెను. అలెగ్జాండరు ధరతఖండమందు మున్ను జయించియున్న సమస్తప్రదేశములను నిప్పటి ఆఫ్ గెనిస్థానమును హిందూకూటు పర్వతముల వలకుఁ గల ప్రదేశములను జంద్రగుప్తుని కొసం గుట, చంద్రగుప్తుఁడు సెల్యూకసుప్రభువునకు 500 ఏనుఁగుల నిచ్చుటయుఁ గలిగెను. సెల్యూకసు సిరియా రాజ్యమునకుఁ

మొగొన్తినన్ అను బ్రభువయ్యె. ఈరాజులిద్దఱును సుధ్యనంత రము పరస్పరానురాగంబుఁ గలవారయియుం దుటంతేసియె సెల్యూకసు ప్రభువు “మొగొన్తినన్” అను బుద్ధికాలిని పాటరీపుత్రమునందు రాయబారిగా నుంచెను.

ఈ రాయబారి పాటరీపుత్రుడును గొన్ని సంవత్సరము బుండెను. అతఁడు మగధరాజ్యవిశేషంబుల నశేషంబుగ లిఖించి తదనంతర చరిత్ర

కారులకు భరతఖండ ప్రాచీన వృత్తాంతసాక్ష్యము సుసంపన్నమైనదియై యున్నది. ఈ వృత్తాంతముల యందుఁ గొన్ని యంశం మెగాస్తీనసు వ్రాసిన గతంబులును లోపంబులు నున్నవని మతాంగ మగధరాజ్యవృత్తాంతము. కారి యయ్యెను. వనియె యాయనను జదివిత కారులు కొనియాడిరి. ఆయన లిఖించిన యంశంబులు సంగ్రహముగా నీక్రింద విశదీకరింపఁ బడుచున్నవి:—

(1) రాజధానియగు పాటలీపుత్రముగంగాశోణావదుల సంగమము వల్ల నిర్మితమైన యంతర్వదిలోశోణు మత్తర పాటలీపుత్ర నగర మన రమారమిగా 10 మైళ్ల పొడవును, 3 వైకాల్యము, మైళ్లు వెడల్పును గలిగి యుండెను. దీని చుట్టునుక కంఠక ముండెను. దాని వెడల్పు 800 అడుగులు. లోతు 80 మూరలు. కుడ్యము మైనఁ గిరీటంబుల వలె 670 బురుజులును, 64 ద్వారములు నుండెను. పరిభి యెల్లప్పుడు జలపూరితంబయి యుండెను. ఈ పుత్రాంతముచే రాజధానియొక్క విస్తీర్ణ మపరిమితమని యెన్నఁదగియున్నది.

(2). మగధరాజ్యమందు జమలందలు స్వతంత్రులే గాని వీరిలో బానిసలు లేరని యీ రాజధాని లిఖించెను. ఇతర బానిసలు. గ్రంథసాక్ష్యమువల్ల విచారించఁగా, నాకాల మందు సేవకావృత్తి యంతయుభ్యాంతరము గావన్నను సత్యము గాఁ గలదనియె చరిత్రకారులు తలఁచినారు. మఱియొక నాకాలమందు గ్రీకు దేశముననున్న బానిసవృత్తికంటె నిచ్చట బానిసవృత్తి యొక్క సౌభ్యమును నాచి బానిసవృత్తియే లేదని యీ రాజధాని యభిప్రాయపడియుండునని చరిత్రకారు లీయనను నిర్దేశించి తేసిరి.

తరగతులు.

(2) మృగధరాజ్య ప్రజలు 7 తరగతులు

అంగా నుండిరని యాయన విధించెను.

1. కాస్త్రీవేత్తలు (రత్నవృక్షులు)	2. యుద్ధభటులు.
3. వ్యవసాయకులు.	4. చారులు.
5. గొల్లలు.	6. అలోచనపథికులు.
7. శిల్పిలు.	

ఈ విభాగము నిరిగా లేదనియు నానావృత్తులవారును గలరనియుఁ జెప్పకొరకులు వక్కానించిరి. స్థలాంతరము వాయవ్యవారిం గూర్చి విధింపఁబడెను.

(3) రాజకీయోద్యోగములు—

- (1) కొండలు భూములను గొలతలుచేసి పెద్దకొల్వలనుండి చిన్న కొల్వలను నీరు పాలునటులఁ దూముల నే విధులు.

రృతుచేసి యందఱికిని మాగాణివ్యవసాయ ముకొఱకు వలసినంత నీరు గలంగఁజేసి రాజు

ననుసరించుచుండు మృగయుల (Royal huntsmen) పై విచారణచేసి వారి యర్హతకుఁ దగినట్లుల వారికి బహుమానముల నొసంగుటకును శిక్షించుటకును వారధికారముఁ గలిగియుండిరి. భూమి పన్నులను రాఁబట్టి భూ సంబంధవృత్తికారులయిన చెట్టకలువారు, వడ్డంగులు, కుమ్మరులు, గమలు వ్రత్యువారు ఈ మొదలయిన వారిపై విచారిణ చేయుచు, నాయవృత్తుల తల్లి రాజకముఁ జెందవలసిన కష్టములం గొనరుండిరి. రాజమార్గముల వేర్పాడి చిన్నత్రోవలకు మారమును నెలుపుటకై స్తంభములను బాటించిరి.

(2) రాజధాని సంగతులు—విపరీతములు గాను నెక్కిక—

పంచాయితీ కి-ను దుదొక్కగళ్లుగాను నే

పంచాయితీలు. రృతు చేయుచుండిరి. ఇట్లేర్పడిన తిరుమంచి

యజ్ఞోగ్యముల నంభు విప్పటికి నగర పాలకుల నంభుయొక జాతి యుండును. ఈ నంభుయందలి రాజులైన వ్యాపారమంతయు సమగ్రముగా నెఱవేర్చుట దెలిసి గణింపవచ్చును. ఈనంభువివరము నుం దశోక చరిత్రయందు విశదీకరింపఁబడును.

(5) సైన్యాంగము:—మహావద్దనంసుఁడు(ధనవంసుడు) పాలించునప్పుడు మగధరాజ్యము 2,00,000 కాళిబల సైన్యాంగము. ట్లను, 20,000 గుఱ్ఱపుడకమును, 2,000 రథ సైన్యమును 4,000 గజసైన్యమును గలిగియుండెను.

ఈ రాజ్యమును జంద్రగుప్తుఁడు జయించి పాంచాలమును సింధుతీరముఖద్వారము వఱకుఁ గల ప్రదేశములను దీనితోఁ జేర్చి వృద్ధిచేసిన యనంతరము సేనాపరిమితి 6,00,000 యుద్ధభటులను 20,000 కురగసైన్యమును 9,000 గజములను 8,000 రథములను గలిగియుండె నని తెలియుచున్నది. మగధరాజ్యమునకుఁ బర్చి జాతీయ ప్రదేశముల యందు గుఱ్ఱములను, మగధ యందు జేమంగులను, వియనుముగా యుద్ధ కాళిబలమును గలంగఁ జేయు వాడుక యుండెను. కనుక యాసేనాపాలకులకు విశ్వసింపఁ దగి యున్నవని చరిత్రకారులు తలఁచిరి. ప్రతి యుద్ధభటుఁడు సొకబల్లెను,

సొకచింతిని ధరించెను. మనుష్యప్రమాణముల ఆయుధములు. గల వింటినుండి విడువఁబడు కాట జుట్టి

దాటునుగాని, కవచమునుగాని, భేదింపఁజాలి యుండెను. గుఱ్ఱపురోకు రెండుబల్లెములను సొకదాటును గలిగియుండెను. రథము రెండుపాయములచేగాని నాలుగుపాయములచేగాని బాగఁ బడెను. దానిపై సొకపారశియ విద్యజురశికులు నుండిరి. ఇంత వాచుశక్తిసైన్యమును విరంతరము తనయొక్కానుసారముగ వర్తింపజేసి బాహుబలమును అభివృద్ధిగొనఁగఁ జరిగిరి. శత్రుబాహుబలముగఁ బ్రవృత్తుండు

రాజ్యరక్షణలు గావించెను. ఇదియే చంద్రగుప్తుని యశమానపాలనా సామర్థ్యమును బ్రకటింపజూతును.

(1) వ్యవసాయభివృద్ధిని గురించి రాజరౌఢ్యగులలో గొంప జీని నియమించిన ద్విదినకా వ్రాయఁబడి పంటలు, యున్నది. దానిబట్టి రాజధానికి సమీపము నను దూరమునను నుండుక్షేత్రములకు జలస వృద్ధి సదుపాయముగలిగి, దానిచే మంచుపంటలు పండుటయు, కలవులు కల నగుటయు సిద్ధించినందున భూమికిఁ బంటవలంతి యను నాశుంబు సార్థకం బయ్యె.

(2) ప్రజాస్థితి—జనులు సత్వసంఘమును, దంభ రహితులును, మిత శ్రమ్యులుగుటందేని యథారౌఢ్యముగ నుఖిలము లనుభవించుచు ననోద్రవ్య విద్యాసపాక్రమణము వివాదములు లేనివారై జీవించిరి.

(3) చారులు—సత్వసంఘమును, నూత్నగ్రామములును, శాగదూకులు. నయినవారిని చారులమగా నియమించి వారి ఉపయోగములు. మూలకంబుగ రాష్ట్రమునువంశము నిరంతరము చంద్రగుప్తుఁడు చూచుచుండు వాఁడయ్యె. చారులు మృషావార్తలఁ బెల్చువారలు గానందున నియామకంబు ప్రజల కును బ్రభువునకును నానందసంధానుకంబయ్యె.

మృగమణులు అనఁగా గొట్టెలు, పొట్టెలు, ఆఁబోతులు మొదలయిన వానిని బంధెములు కేయటయు, మృగముల రాజనినోదములు. కేటూడుటయ నాజానకు విసోదకరంబులయి యుండె. మృగయానినోదం బిందుకంత వివ రింపం దగియున్నది. కేటూడు మిగుల వైభవముతోఁ బయలుదేరి యున్నత శ్రవణకములయందుఁగాని, గజములయొడఁగాని నిర్మిమృగముల కేటూడుటం.

దిరి. ప్రభువు మృగయాభ్యము పోయిన బారికిరుప్రక్కలఁ బ్రాజ్ఞు కన్యకలకు
అప్రాజ్ఞుమధ్యగా నిలరులు పోయినయెడల బారికిఁ గలిసికొనికలగును. ఇం
కొక విశేషము కలదు. మృగయనిమి త్రముగాని విలాసాభ్యముగాఁగానిస్థలం
తరములకుఁ బ్రభువు వెదలంపప్పుడు యవనదేశ స్త్రీలు వెంటడియించుదు.

స్వల్ప నేరంబులకయినను ఘోరశిక్ష చేయుట కనఁగా మరణదండన విధిం
చుటకుఁ జంద్రగుప్తుఁడు వెనదీయఁడని చరిత్ర
కాదు. స్త్రీ.

భరతఖండములో * వియా ననదివలకు శత్రుగాండరు గెల్చియున్నప్రదేశ
మునెకాక అఫగనిస్థానములో ఆప్రభువు
రాజ్యవిస్తీర్ణము. జయించియున్న ప్రదేశము లనఁగా హిందూ
కూష పర్వతములవలకుఁ గల ప్రదేశములును

అఫగని స్థానములోఁ బడమటిభాగమునుగూడ సెల్యాకను చంద్రగుప్తునికి
సొసంగెను. కంబూలు, గడివీ, గాంధారము, హీరటు పట్టణము లాయన
యొసంగిన ప్రదేశములలో నె యుండెను. మఱియు భరతఖండములో
దక్షిణమంసున్న స్వతంత్రరాజ్యము లనఁగా పాండ్య, చోళ, శేరళ,
రాజ్యములును కలింగ రాజ్యమును దప్ప శేషించిన ఖండమంతయుఁ జంద్ర
గుప్తుని యేలుబడిలో నుండెను. ఇదియంతయు మగధరాజ్య మనుపేరుచే
బరగెను. ఈరాజ్యవిస్తీర్ణమున కంతటికిఁ జంద్రగుప్తుఁడ కర్తయనటకు
వలనుపడదు. ఈయన మగధ రాజ్యమును జయించువఱకు యారాజ్యములో
కోవలరాజ్యమును తేరి యుండెను. చంద్రగుప్తుఁడు రాజ్యాధిపతి యగుటకుఁ
బూర్వమే మగధరాజ్యము సింధునదివలకు వ్యాపించియొయుండె ననియు,
అనంతరాజ్యమును లోఁబఱచుకొనియుండె ననియుఁ దెలియుచున్నది.
పదంపది పంజాబుదేశమును, సింధు నదీముఖప్రాంతప్రదేశములను, బైనిరా

* ఇది పంజాబుదేశమునందలి సింధునదియొక్క యొడుకాఖలలో నుకటి.

అశోక మహారాజ చరిత్ర.

విజయనగరము రాజ్యాధికారులు ముసుంగుబాటు చేసినందున, చంద్రగుప్తుడు ముగధరాజ్యమునకు వచ్చెను.

ఇంత ప్రాధమ్యము లేకున్నను నీర అక్షణోపేతుండై వ్యసానురక్తి సమాధిచెందెన ముగధరాజ్యమును కృపణిమాతకాన చంద్రగుప్తునిమరణము. నుండై, రాజ్యపరిపాలనదామిండై, 26 సంవత్సరములు పాలించెను. తనబుద్ధిపై భవంబును బూర్తిగఁ బ్రకటింపి నయ్యచంద్రగుప్తుఁ డుత్తమప్రభుగణపరిగణపార్థుండయి ప్ర. శ. 322-వ సం॥లోఁగిర్దిశేషుం డయ్యెను.

కా. సామ్రాజ్యండుగు చంద్రగుప్తుఁడు విశేషప్రజ్ఞయున్ భార్యయున్
భీమాదోషముఁ గల్గి, సాహసికుల శ్వేదనూర్చి, పాంచాలను
మృషిమింగైకొని, వండువింగలిచి కడ్యాపాంశుడై స్వీయమా
నామంచే భయదంబుగాఁగ ధరవిన్నానంబుగా నేతెఁగా॥

2-వ అధ్యాయము.

అశోకుడు రాజగుట, కలింగరాజ్యసంపాదనము.

చంద్రగుప్తుని యనంతరము మగధమహారాజ్యమునకు క్రీ. పూ. 291 సం॥ నం దాయవపుత్రుం డయిన చిందుసారుడకు చిందుసారుడు మగధ నిరాటంకముగాఁ బ్రభు వయ్యెను. ఇతనికి రాజ్యాధిపతి యగుట. = అమిత్రఫూకుఁ” డని పొరుగునాకుంబు కలదు. అతఁగా శత్రువులను సుహృదులఁగాఁ దని యార్థము. దీనిం జూడ వర్తమానదికి దక్షిణదేశములఁ గొన్నిటి నీయన జయించియున్నట్లుపాఠంపఁ దగియున్నది. ఈతనికొలంబున నెలవార్తకము కౌలధర్తంబు మొందఁగా నాయవకొమారుఁడు కిరియాదేశమునకు రా జయ్యెను. ఈరాజును, ఈశప్తదేశప్రభువును, చిందుసారునితో స్నేహితి జూపించిరి. పాటలీపురమున “మెగాస్తనిసు”నకు మాటుగా “దీ మెకొ ను”ను రాయబారిగా నా నీకియాదేశపురాజు నేమించెను. ఈవిషయంబు కచ్చ చిందుసారుని గుఱించి పురాతనగ్రంథములలో విశేషములు లభింపఁ బడి యుండలేదు. ఈ భూపతి క్రీ. పూ. 291-273 సం॥ నెవ్వదిగాఁ జాలనఁ జేసెను. ఈ నెవ్వదికిఁ చంద్రగుప్తుని యనివార్యమాలయన రాజ్య విలంధనలె కారణములని నిష్పండితముగ గ్రహింపఁదగియున్నది. చిందు సారుడు తనించియుండఁగాఁ దదీయపుత్రుండగు నశోకుడు యవరాజునకు క్షుండ్రి యాయన యాజ్ఞానుసారంబుగ మజ్జయిననగరమును రాజ్యపతి విధిగా మఱియెను. క్రీ. పూ. 273 సం॥లోఁ దండ్రి మరణించుటఁ జనవర

అశోకుడు మగధరాజ్యాధిపతి యయ్యె. కాని పట్టాభిషేకమునా
తనము తదనంతరము 3 సం॥ల కవగా
అశోకుడు ప్రభువగుట.
క్రి. పూ. 269 సం॥లో జరిగెను.

ఈ కాలయాపనమును గుఱించి హేతుపూర్వకముగానే చరిత్రకారులు
భిన్నాభిప్రాయులయిరి. సింహాళ దేశపు పురా
పట్టాభిషేక కాలయాపన తన చరిత్రలలో నిట్లని విభింపఁబడియున్నది.
కారణములు. చిందుపారునికేపనునాఱ్ఱురుభౌర్యలకల్ల మాఱు
గుంకయ పుత్రులు కలిగిరి. వారిలో శ్వేష్ఠుఁడు
ముదుగాహ్వయుఁడు. కనిష్ఠుఁడు తిప్పనామధేయుఁడు. ఈ కనిష్ఠుని జననికీ
శౌండోక పురుషునివలన అశోకుండు వచ్చుచున్నచేను. భరతఖండ పశ్చిమప్రదేశ
కములన రాజప్రతినిధిగా చిందుపారుఁ డశోకుని నియమించెను. తండ్రికి
మరణవ్యాధి సంభవించె ననువార్త తనకుఁ దెలియఁగానే అశోకుఁడు తా
యిననగరమునుండి నిర్గమించి రాజధానియగు
అశోకునకు సుప్తాశోకుఁడని పాటలీపుత్రమునకు వెల్లి తన శ్వేష్ఠసోదరుఁ
డయిన ముదునుని గడమసోదరులను దొంబడి
యొనమండ్రను సంహరించి కనిష్ఠుఁడగు తిప్ప
నామనిమాత్ర ముపేక్షించి మగధరాజ్యప్రభువనగా భరతఖండాదీశ్వరుం
డయ్యె. ఇట్లు సోదరుల నిందలను చంపుటంచేసి సుప్తాశోకుఁ డని యప
ఖ్యాతం తెందెననియు విభింపఁబడియున్నది.

తఱియియ మై బుద్ధకౌతపు హిందూ దేశచరిత్రకారుఁ డిట్లు వ్రాసెను:—

“సింహాళ పురాణములం దనంగరాంశంబు
కొద్దకాలహిందూదేశ లాండుటంచేసి యవి నిర్మల్లంబులనుటకు మతిను
పడదు. మఱియు నవి అశోకుని కనంతరము
ప్రాయము. 3 రేక 3 కతాబ్దములు కడచినవిన్నట వ్రాయుఁ

బడినది. అయినప్పటికి నది కావనాదులతోఁ జాలభాగ మేకీభవించుచున్నది నునఁ బూర్వవృత్తాంతములం దెలిసికొనుటకు ముఖ్యధారము అగుచున్నది. కాఁబట్టి యుద్ధప్రసక్తిలేకయే యుగోపాధుడు మగధరాజ్యసింహాసన ముండి యుండఁడు.”

ఇది యిటుండ వగోకుని సోదగసోదరీజనంబు లాయస్మరణుల్య మధ్యకాల మునఁజూప సజీవులయి యుండిరనియు, వారందఱును రాజకుటుంబములోఁ జేరియుండిరనియు నారలయందుఁ బ్రభువునకు వత్సంతాదరము కలదనియు కావనంబులు ఘోషించుచున్నది.

మఱియుచంద్రగుప్తుఁడు తన ప్రచండవోర్గండబలంబుచే నాన్పించి, యనువ మావంబును నిరాటంకంబు నగు కావనంబుచేఁ బరిపాలించిన మగధ రాజ్యంబు వింశుసాయని బాహుపీఠియందుఁ బంచవింశతి (25) వత్సరంబు అభాధితంబుగ ననియుండె. తదనంతర మారాజ్య మగోకునిపాలనాధీనమగుటకు ఘోరయుద్ధంబులుగాని, క్రూరహత్యలుగాని, రక్తప్రవాహములుగాని తటస్థించుటకవసరంబుండెనని నుడువుటకుఁ గారణంబుగావరాదనియు, నస్మకవాదులయిన సన్యాసులచే లిఖింపఁబడిన పూర్వచరిత్రలయందుఁ గల్పితకథలకుఁ గొడువలేదనియు, వగోకచరిత్రకారుఁడయిన విక్రాసింట్ ఎ. క్రిత్ సిద్ధాంతి కరించెను.

చంపాగ్రామవాసి యగు బ్రాహ్మణునికూఁతురయిన ముగ్ధదాంఠిని ఆమె జనకుండు పరిణయార్థము బిందుసారనిఁగి నకు అగోకుని జన్మవృత్తాంత మ్మింప రాజభిర్య లామెను దానింగఁగై తము.

కొడువట్లు తంత్రముచేసిరి. తదంతపడి యామె తన కాల్యముచేఁ దాను బ్రాహ్మణ కన్య యగుటను బిందుసారనిఁగి శ్రుతపఱచి నమ్మించి ప్రభువుయొక్క ప్రేమను

బడసను, అశోకుఁడు, విగతకోకుండు అనుత్రుత్రవ్యయంబు బిందుపాఠనివలన నామకుఁ గలిగిన శివార్థోదయమున కరతఖండతూర్వచరిత్రవలనం దెలియవచ్చుచున్నది.

మఱియుఁ దత్పత్రవ్యయంబులో శ్రేష్ఠుడైన యశోకునిమీఁదఁ గంటె గడకుభార్యలవలనఁ గలిగిన పుత్రసంఘములో శ్రేష్ఠునిమీఁద బిందుపాఠని కథితప్రేమ యుండెను.

అశోకునియందు మహావీరలక్షణంబులను గవిపెట్టినను అయిన దైవబలంబు గలవాఁడని గ్రహించినను దన యవసానకాలంబున సింహాసనాలోచన మునకు బిందుపాఠుఁ డశోకునిం దలఁపక యాపుత్రుని రావించెను. అతని యందుఁ గొన్ని కారణంబులే నమాత్యాదివర్గంబు బద్ధద్వేషంబై మాహాక మ్మృత్యుచే నతఁడు మరణించునటులఁ జేసి యశోకునిరాజ్యవదంబు నందునిల్పి నటుల హిందూచరిత్రలవల్లఁ దెలియుచున్నది. ఎట్లయిన నశోకుని సింహాస నాలోచనము కించిత్రలహపురస్సరం దైయున్నటులని యూహించఁ దగియున్నది. సింహాళదేశచరిత్రలును హిందూదేశచరిత్రలు నీచరిత్ర కను బంధములుగా లిఖింపఁబడును. కనుక వానివలనఁ దత్కాలస్థితులఁ చదివ్చ రంబుగఁ జనువరులకుఁ దెలియఁగలవు.

వక్ష్యమాణచరిత్రాంశంబులకు నిమగ్ంత సంబంధించియుండు గాన నిం

కొకవిషయం లిచ్చట నెక్కాఁచఁబడును.

అశోకుఁ డొకవర్తకుని జననయోనుకంబున నశోకుఁ డుజ్జయనియం కొమరితను వివాహమాడుట. ను రాజవ్రతనిధిగ నున్నప్పు డొకవర్తకుని

కొమార్తెను బాణిగ్రహణంబుఁ జేసికొని యామెవలన మహేంద్రుఁ డనుపుత్రుని సంఘర్షిత యనుపుత్రకు బడసి తాను పాటరిపుత్రమునకుఁ బోవునపుడు హీనస్త్రీ యమయ నామెను విడిచి వెళ్లె నని సింహాళచరిత్రలయం దున్నది.

అశోకుని ప్రభుత్వకాలముయొక్క యాదర్శవర్షముల విశేషములను
 జరిత్రలు గాని కావనములు గాని విశదముల
 అశోకుడు కళింగరాజ్య యుండలేదు. తొమ్మిదవసంవత్సరమున కళింగ
 మును జయించుట. రాజ్యముపై నశోకుడు యుద్ధయాత్రఁ
 జేసెను. కళింగ దేశము బంగాళాఖాత తీరమున
 మహానది గోదావరి నదులకు నడుమ నున్న ప్రదేశము. ఈ రాజ్యము నాకాల
 మం దనగా క్రీ. పూ. 302 సం॥లో బ్రబలముగా నె యుండెను. అది
 60,000 కౌల్పలమును, 10,000 గుఱ్ఱములను, 700 ఏనుగులను గలిగియుం
 డెను. కాలింగులు స్వాతంత్ర్యముం గోరి వీరాజేతములతోఁబోరాడిరి. వీరు
 మగధరాజ్యమునకు వంతములు లోఁబడియున్నట్లు కనుపట్టెను. భూర
 యుద్ధానంతరము దిగంతవిక్రాంతకీర్తిసమేతయై జయలక్ష్మి అశోకుని భుజపం
 డంబుల నలంకరించె గాన కళింగరాజ్యము మగధరాజ్యమునకు లోఁబడెను.
 ఈజయంబును బరరాజ్యసంపాదనంబు నశోకున కానందంబు నెంపం
 గక యొడతెగని విచారంబునకుఁ గారణంబు
 అశోకుని విచారము. అయ్యె. మనీయు నీజయకాలి తపవిచారం
 బును విజితులకష్టంబులును శిలాక్షరంబులతో
 కాళ్వరవచనంబులఁ జేసె. ఈకావ్యగ్రంథంబు నెప్పుడు చదివిన నది
 చదువకుల దెందంబులను వ్యసనంబుచేయుటక లాగించుటంజేసి అశోకుని
 విచారంబు కౌలప్రవాహంబుపై నవవరతయాత్రం జేయుచున్నట్లు దోచెను.
 అది యటుండ నీవీంశారీజంబు అశోకుని హృదయక్షేత్రంబున గాటంబుగ
 నాటుకొని క్రమక్రమంబుగఁ బ్రవృద్ధంబై ప్రబలవృక్షంబై లోకానందకరం
 బయినదర్శనఫలంబు నుదయింతుఁజేసె నది ముందు చెప్పఁబోవువృత్తాంతం
 బులు విశదీకరింపఁ గలవు. అశోకుడు తాను నిర్మించినకావ్యమాలయందు
 “ప్రియదర్శి” యనునామాంతరంబు వహించెను. కళింగయుద్ధానంతరము

8 పరిలకు నిర్దిష్టపడిన పదమూడవ శిలాశాసనమునందు వశోకుం డిట్లు లిఖింపఁజేసె.

18-వ శిలాశాసనముం

నున్నవిచారవచనములు.

(1) సునతవహించిన ప్రియదర్శి

ప్రభువు, సింహాసనమెక్కినపదంపడి తొమ్మి

దవ వత్సరంబునఁ, గాళిందులను జయించెను.

(2) ఒక లక్ష యేఁబదివేల జనులు చెఱఁచెట్టఁబడిరి. లక్ష సైనికులు నాకు లైరి. ఇంక నెందఱో శోగానులచే నశించిరి.

(3) కళింగరాజ్యసంపాదనము మొదలుకొని ప్రభువు ధర్మసంరక్షణంబుఁ జేయుచు వౌద్ధధర్మావలంబి యై తద్ధర్మాసనములను బ్రకటింపెను.

(4) కళింగరాజ్యము జయించినందుకు రాజా చింతించుచున్నాఁడు. ఏలఁకున నూతన రాజ్యసంపాద నేచ్ఛవల్ల హత్య, మరణము, చెఱఁబట్టుట, యిట్టి హోర క్రూర కృత్యములు ప్రభువునకు గాఢవిచారకారణంబులు గా నున్నవి.

(5) ఇంతకంటె విచారపడుటకుఁ గొండొక కారణంబు కలదు. ఏమనఁ గ ఆట్టిదేశములయందు బ్రాహ్మణులు, యక్షులు, నానాజాతులవారు, సంసారులు నుందురు. వీరు మహాజనులకును జనసేవకులకును గురువులకును విధేయులై మిత్రులను బరిచయులను జతకొండ్రును బంధువులను, సేవకులను, యథాస్థాయంబుగ నాదరించుచు నైవధక్రియలుకల్గె యుందురు.

(6) తాదృశులకు బలాత్కారమును, వధయుఁ, ప్రేమాస్పృశులనుండి విరూగమును వాటిల్లును.

(7) యుద్ధానంతరము సజీవు లయిననున్నవారలు యుద్ధమందు నశించిన తమ స్నేహితులను, బంధువులను, బరిచయులను శ్రేణుచేఁ దలఁపక మానరు. కావున జీవించియున్నవాకిని నిర్విగ్రంబుగ భేదంబులు కలుగఁజేయఁ బడుచున్నది.

(8) ఇట్లు వారల నలముకొనిననుభవంతియైన రాజవకు విచార కరం బయ్యున్నది. ఏలవన బ్రాహ్మణులయొక్కగాని విద్యాగులయొక్కగాని సంఘములు లేనిదేశమును దక్షిణాయందు మాత్రమే యభిమానము గలప్రజలుండుదేశమును లేవు.

(9) కలింగ దేశమును విజృంభింపఁగల యువవారియొక్కగాని కఠాగృహవాసులయొక్కగాని సంఖ్యతో కఠాంశమయినను సమాప్తాంతమయినను బ్రభువు వయినవాకు సామ్రాజ్యమును యుంబయ్యున్నది.

(10) ఏమానవుఁడు గాని తన కన్యనివలన బాధ కలిగినను సాధ్యమగువఱకు నాబాధను సహించవలసినదె యని ప్రభు వర్జప్రాయబడుచున్నాఁడు.

(11) తనరాజ్యముం గున్న యాటవక జనములన స్వేషించి నిర్భూలంబు చేయు మని యచార్యవర్గంబు హితోపదేశంబుఁ జేయుచున్నను వారిని బాధించుటకుఁ దాను సమర్థుం డై యున్నను వారియెడల రాజు కనికరముఁ గలిగియుండును. చుట్టకృత్యములను మానినయెడల వారిని శేష నశింపజేయ నని వారికిఁ దెలుపుచున్నాను. సమస్తదీపులను సురక్షితముగ నుండి యిల్లది యొడ్రాదేశముల నడచి చుత్తికాంతఁ గలిగి సుఖం బుండుట ప్రభువుయొక్క యభిప్రాయము.

(12) ధర్మజయమే జయ మని ప్రభువుయొక్క తలంపు.

అశోకుఁడు బాధమతావలంబి యై జీవాపధిగాఁ దనాచరణంబు పురయి
యిగా నెనయుటకు నిశ్చయము కలవాఁడై
పార్థభీతువుల సర్వజనులచే నాచరింపజేయుఁ గుతూహలి
కల్పితకథలు. యయ్యె నని గ్రహించుటకు నీపదమూఁదభ
కలకాశన మొక్కటియే ముఖ్యాధారము.

అసంగతములను వివేకములు న్నివనకల్పితకథలను ప్రాయుటకు దక్షు

అయినభీతువు లీమహావ్రభువు తనమనస్సు నెట్లు భర్తమాగ్ధానుపారంబుగ
 మాయ్యొనుటకు కారణంబులం నిల్పునట్టి వేదా కొన్ని కథలు వ్రాసిరి;
 కాని వ్రభువు స్వయముగా వచించి వివరించిన యంశంబుల కట యను
 మాటచియుండవలసిన విశ్వాసపాత్రములు గాఁజాలవు. బౌద్ధమతబోధకుం
 డొకాసుకఁడశోకునికి బౌద్ధమతమును బట్టుదలతో బోధించి హృదయం
 బున నాటునటులఁ జేసి యుద్ధజనితము లయినహోనికృత్యములకుఁ బరిత
 పించులాగున నెవరించెయుండవచ్చుననియె,

ఉపగుప్తుఁడశోకునికి అభీషింపు ఉపగుప్తుఁడయి ముండె ననియుఁ
 ధర్తంబు దెల్పెననుట బూర్వచరిత్రలు మాడఁ దెల్పుచున్నవి.
 ఇట్లుండ నశోకుడు తాను పరబోధితుండు

గాక స్వయంబుగ బౌద్ధమతంబుఁ నైకొని యభివృద్ధిఁ జెందిన నని నెక్కి
 వక్కొడించెను. అయినను బరబోధితుం

అశోకుని వచనములు. డనియే చరిత్రకాగ్ర లూహించిరి. ఎట్లయినను
 గలిగిన జ్ఞానము నిత్యమై సత్యమై లోకోప

కారకమై యనేకాపనిర్మాణమునకును నాని వినియోగమునకును పాదకం
 బయ్యె. ఇచ్చట నెక్కివిశేషంబును గ్రహిం

చరిత్రకాగ్రల యభీ పవలసియున్నది. సునిరీతఖండమందుఁ గాని
 ప్రాయము. యూగోపుఖండమందుఁ గాని మహారాజయ

నను రాజసమృత్తి ప్రధానుఁడయియుండిజ్ఞాన

మాగ్ధావలించి యగుట చిత్రంబుగఁ దోచును. మఱియు నాత్మయందుఁ గాని
 నైవమందుఁ గాని అత్యునుసంధానము లేకుండ శేవల ధర్మానుష్ఠానంబువల్లను
 ఇంద్రియజయమువల్లను నిర్వాణపదంబు నొందెన నని బౌద్ధగర్తంబునువిశ్వి
 సింది యట్టిరాజు కడంగుట చిత్రతరంబుగ నున్నది. సామాన్యబుద్ధికాని
 తిది మహావ్రభు. కాఁబట్టి యశోకుం డనన్యసామాన్య మగుబుద్ధినికాసం

బును విచ్చయన్జానంబును గార్యనిర్వాహక సామర్థ్యంబుఁ గలవాఁడని చరిత్రకారులు వర్ణిరి.

తాను స్వయముగానే తొద్దమతముం దభివృద్ధి నొందిన ననెడియనోకుని చాక్ర్యంబు జాయన పరిపాలనకు వచ్చినపద కలింగరాజ్యజయానంతరము మూడవవత్సరంబునలిఖింపఁబడియె. కడపటి రాజ్యపరిపాలనయం జూపన మిగువదియైనమిదవవత్సరంబున లిఖిత దశోకునిము స్తోత్పత్తియై. మయ్యె. ఈనుస్యకాలమందు లిఖింపఁబడిన యన్ని శాసనములయందు ధర్మమాలిక మయిన జయమె జయ మనుచాక్ర్యంబునకు నసంగతంబుగ నేమియు నశోకునిచే వ్రాయఁబడలేదు. తనపరిపాలనకాలంబులోఁ దొమ్మిదవవత్సరంబునఁ జేయఁ బడినకలింగరాజ్యసంపాదన తప్ప మఱి యేయుద్ధకార్యము నశోకుఁడొన ర్చక తదనంతరము తొద్దమతసిద్ధాంతములను బ్రకటించి వ్యాపింపఁజేయుట చేఁ దనప్రజలకును ప్రాంతదేశప్రజలకును సౌఖ్యమును క్షేమమును గలుగ జేయు ముఖ్యోద్దేశముతో గాజకీయ వ్యవహారములయం దాయన తనదరి పాలనకాలం బవసయించె. ఆయన పాలనయొక్క పదునాల్గవవత్సరం బునఁ బరిమన కలీశాసనము నెలయింపఁజేసె. దీనియందు ధర్మక్షత్రిని యుద్ధక్షత్రిని గలవ్యత్యయమును ముఖ్యముగాఁ బ్రదర్శించెను.

మ. ఘన మైట్రికలింగరాజ్యమును సంగ్రామంబునం గెల్చి త జ్జని తానేకజనప్రదానమునకుం జాలంగఁ జింపల్లి త్వు
ల్లను దూపింతువు, నవ్యరాజ్యములై జన్యంబుఁ జాలింతు నా
కును నారాజ్యము చాలునం బనె, వశోకుం డెంత సుశోకుఁడో॥

౩-వ అధ్యాయము.

అశోకుడు జౌద్ధభిక్షువై మతవ్యాపకముచేయుట.

అశోకునకు అశోక వర్ధమండనియ్య నామంబు కలదని చరిత్రలవల్లఁ గనుపట్టుచున్నది. ఈ ప్రభువు పాలనమునకు వచ్చిన అశోకుడు భిక్షువగుట, తొమ్మిదవయేట ననఁగా క్రీ. పూ. 268-వ సంవత్సరములో బుద్ధమతోపాదకుఁ డయిన జ్ఞీయన వచనములవల్లనే యుగపడుచున్నది. తదనంతరము తనతనస్థాంత్రవలసఁబఱాలోకాస్సపారై యాస్థాంతంబులు స్వర్ణద్వారక నాటపాటనంబొనర్చి యాజన్తమందును ముంజన్తమందును మానవశోటికి క్షేమ సుఖ దాయకము లగునని భావించి తస్మిన్ధాంతరక్షణవ్యాపకంబులయందుఁ దన జీవితకాలమును రాజ్యసాధనములను నుపయోగించుటకుఁ గృతనిశ్చయముఁ జేయెను. ఈ కారణంబున నె యశోక వర్ధమండ క్రీ. పూ. 268-వ సంవత్సరంబున పురమాణంబుగ భిక్షువయి సంఘ ప్రవేశం బొనరించెను. పిమ్మటఁ బరమహంస పాలనా వత్సంగములతో జౌద్ధమతాంగి మార్గ మందుఁ బ్రవేశించిన క్షైనిమిదవశిలాశాసనము ప్రకటించుచున్నది.

మహారాజునైభివానుభవంబందున్న యీ యశోక వర్ధమండ కుమారి కళాగణంబుగఁ ద్యజించి భిక్షువగుటకు సాహసిం అశోకుడు భిక్షువగుటను చుట వర్తమాన యుగాగోళుఖండ వాసులకు గూర్చి పాశ్చాత్యుల పరిశయాస్పదం బగుటంజేసి మొదటిలఘుశిలా శాసనంబునంగల యశోకునిస్వవచనంబు లనఁ

గా సార్థద్యయ (2½) వత్సరములవఱకు నిర్లక్ష్యపాపమందుగా నుండి నను
లిఖితం బాధారంబుఁజేసికొని యాయన స్వీకరించిన భిక్షుత్వము నేజూరితిగ
పారవ్యయింపందొడంగిరి. అశోకుని వచనంబుల శబ్దార్థానుసారంబుగ నవ్వ
యించి యంగీకరించుటకు సంశయింపఁ దని
కూరపాలుఁడను జైన లేను. కాణిక్యవంశ ప్రభువయిన కుమార
ప్రభువు. పాలుఁ డనుజైనఁడు తాను బౌద్ధమత సం
ఘాధిపతివని చిరునువహించియొదిగిన నయి
మంబుల ననుసరిం చెదనని ప్రమాణంబుల ననేకపర్యాయములు నేసినట్లు
బూలగు చరిత్రకారుఁ డుదాహరించి యింపఁడెను.

1. ఇంద్రియముల నశవణమకొనుట;
2. అన్నపానములయందుఁ బరిమితత్వము;
3. జంతుమాంసవర్జనము;
4. సాంఘికులసామ్యము ప్రభువు గ్రహింపకుండుట.

తద్విధంబున నె యశోమండును జేసి గుంపవచ్చును.

సింహాశ్వీనముండు నెల్లయును నా సామన్యజనులు ప్రమాణంబులు
చేసి బౌద్ధధర్మం బనలంబించి కొంతకాలం
పాశ్చాత్యుల సంఘ బాచరించి పిమ్మట విరమించుట యిప్పటికిని
నివారణ. గలదు. సామాన్యులకె యట్టి యవకాశం
బున్నప్పుడు ప్రభువున సేవిప్రతిబంధకం బుం
డును? ఇది మునుగాక బుద్ధమతప్రచారనిబంధన లనివార్యములను తీవ్రతకాఁ
దీక్షగలవియుఁ గావు. భిక్షుత్వమునుగూడ స్వవగరియంజెరగా నులభింబుగ
నెఱవేర్చుకొనఁగలఁడు. ఇది యిట్లుండ నశోకుని తరువాత 1000 సంవ
త్సరములకు నీ దేశమున కేరెందిన చీనాదేశగ్రామిఁడు కిలాప్రతిమలయెం
దశోకుఁ డొకవిధమయిన భిక్షుత్వము ధరించినట్లుండెనని లిఖించెను. ఈ

శారణంబులం బట్టి యశోకుండు భిక్షువగుటకు సందియం బుండదని యశోక చరిత్రకారుడైన విన్ సెంట్ ఎ. స్మిత్ సమర్థించియుండెను.

బౌద్ధమతరక్షణమునందును వ్యాపకమందును నభిలాష వృద్ధియైన కొలంది పృథ్వీమందు మతాభివృద్ధిఁ అశోకుండు ధర్మోప దేశముటయే కాక ధర్మోపదేశకుల నన్యరాజ్య దేశకులను బంపుట. ములకుఁ బంపుటయను మహోద్వేషమును సుప క్రమించెను. పసు సెకండవ పాలనవత్సరా నంతరము గాంధూ సంవత్సరములలో సింహళమునకును దక్షిణప్రాంతముల నున్న స్వతంత్రరాజ్యములకును, బొంబాయితీరమునకును, మహారాష్ట్ర దేశ మునకును, హిమాలయపర్వతములకును, కాశ్మీర దేశమునకును, గాంధారమున కును, సైగోదేశమునకును, ధర్మోపదేశకులను బుత్తెంచెను. ప్రతిదేశమునకు నయిదుగురిని సమూహముగాఁ బంపెను. వారిలో నొకఁడు ప్రధానోప దేశకుండు కడనువారు సహాయోపదేశకులు.

సిరియా, ఈజిప్టు, మాసిడోనియా (Macedonia), ఎపిరసు (Epyrus), కైరసు (Kyrene), దీక్షములకుఁగూడ ధర్మోప కొన్ని దేశములకు ధర్మోప దేశకులను బంపినట్లు పదుమూడవశతాబ్దమున దేశకులను బంపలేదనుట. మంగున్నది. వైఖదాహరింపఁబడిననాగుగ్రీసు దేశపురాజు లయి యుండిరి. ఆ దేశములకు ధర్మోపదేశకులను బుత్తెంచియుండుట యవాప్తమంబనియుఁ బరదేశాధిపతియు విశాఖియుండు నైవ ప్రభువు చేయు నుపదేశంబులను విశ్వసించి వాగు తమ మతసిద్ధాంతములను దృఢింపియుండరనియుఁ బెల్చును, నటుల ధర్మోపదేశ కుల నాదేశములకుం బుత్తెందిన విషయము పురాతనచరిత్రలయందుఁ గానం బుడదు. మఱియుఁ బ్రభువు లొత్త ప్రవలోలుదు. కనుక తద్వోషం బించుకంత యశోకునియందుఁ జూడనూపనేము యని బౌద్ధకాల హిందూదేశచరిత్ర

కారుడైన జేబిచ్చుకొర వ్రాసియుండెను. ఇది యల్పవిషయంబని తలచి యేమి దీని నశోకచరిత్ర కారుఁ డుదాహరింప వలెకొనినెను. ధర్మోపదేశకులు వెల్లిన ప్రతి ప్రదేశమందును బౌద్ధమత మనలంబింపఁబడిన రసి భిక్షులు వ్రాసిన కత్తిరికథలను నమ్మకూడకున్నను, ఆయా దేశములందు బౌద్ధమతమునకుఁ బునాదులయిన నేర్పడినట్లు మఱువవచ్చును. సింహళమునం దప్పటినుండి నేటివఱకును బౌద్ధమతావలంబిన మున్నది.

సింహళద్వీపమునందు బౌద్ధమతస్థాపనవిషయమై కొంతవిశేషంబు కలదు.

బోధగయయుం గున్నప్పటింబుక్రింద వాసీ

సింహళద్వీపమునకు బోధి మండై కాశ్మీయుని విజ్ఞానవంతుం డయ్యె నని

వృక్షకాఖను గొనిపోవుట. తత్స్వేచ్ఛకాఖను మహావైభవముతో నుత్పిరం

బొనర్చుచుఁ గొనిపోయి సింహళిమండస్థానిం

చిరి. ఈవైభవం బంకి ము సాంచివనప్రాగ్నిలాద్యారమందుఁ బ్రహుకా

రంబుగాఁ జెక్కిఁబడియె. మహాలాఘము లీవిందుమువలననే పురాతనము

లయి గుండెను. దిగువభాగముం దన్నప్రమలలో మధ్యగా బోధివృక్షము

చెక్కిఁబడినది. ఇట్లే గయయుం గున్నబోధివృక్షముమట్లు పగ మెత్తున

వావరణగా నశోకునియాలయ మున్నది. శిలాప్రమలలో బోధివృక్షమునకు

నిరుప్రక్కల గాయకజన ముండిరి. తూర్పువ గాజకీయుఁ డొకఁడు వాయా

వశోహణం బొనర్చుచున్న డున్నది. ఈరాజకీయుం డశోకుం డయ్యుం

డును. ఈప్రమలలో నుల్లేభాగముం దన్నవనిలో నొకమంధిమందుఁ

జన్నబోధివృక్షంబు ప్రదర్శింపఁబడియె. దానికిఁ బడమరగా గొప్పవరీవార

మును అనిపెద్దపురము లేక కామరత్తిరిగని మొ చెక్కిఁబడెను. ఈయంధియ

నగరములలో దేనికో బోధివృక్షమును సింహళమునకుఁ గొనిపోవుటకుఁ

బూర్వము తీసికొనిపోయి యుండుదు. దిగువభాగముం దొక పార్శ్వంబున

మయూరంబులను రెండవపార్శ్వంబున సింహములను జెక్కిరి. ఇంబు

మయూరములు మూర్త్యవంశపుగుఱుకులంగను సింహములు సింహశ్రవణపుల
గుఱుకులంగను శిన్నచి. మయూరశబ్దముమూడి కొన్నిమాఱులు పొంది
మూర్త్యశబ్దము వచ్చియుండును. ఇవియును చుఱియు వనేకవిషయంబులును
సవిస్తరముగా సింహశ్రవణత్రయందున్నవి. తద్విషయంబుల నన్నిటిని జరిత్ర
కారు లేకగ్రీవముగా విశ్వశంపకున్నను బోధివృక్షము నింతయుత్సవము
తోను వైభవంబుతోను గొనిపోవుటమాత్రము సత్య మనియె యెంచవలెను.

ఈవిషయమై సింహశ్రవణత్రయ మనోహరములుగాను జ్ఞానబోధకములు

గాను లిఖింపఁబడినవి. తదాదిగ నింతవఱకును

సింహశ్రవణరాజములవలని బుద్ధమతగ్రంథసామగ్రిని సమృద్ధిగా నుంచి
యుపకొగము. తాత్కాలికపరిజ్ఞానులు తిదనంతరసంతతులకుఁ

బారంపర్యజ్ఞానఫలదాత లయి చర్చికాగుల

కప్పటిబౌద్ధహింసాశుశంబులవివగంబు వికరంబుగఁ దెలియఁజేసిరి. ఇట్లని
బౌద్ధకాలహింసాదేశచక్రకాగుఁడు వ్రాసెను. వైవి వ్రాసినవ్రతకారిము
ధర్మోపదేశులను బంపుట మానవచక్రలలో బహుముఖ్యవిధముమై యున్నది.

అశోకుఁడు శార్వామతము నవలంబింపక శ్రౌత్య వినుశుశులు శంకునంగల

యేఁబరి సంవత్సరములు గంగానది పల్లపు

అశోకునికిఁ బూర్వమునను ధూమలందు మాత్రమే వ్యాపించియుండెను.

దనవారము బుద్ధమత ఇంతసంకోచముగా తత్కాలముం దున్నచర
వ్యాప్తి. మియమోకునికాలమందు బహుదేశమత మగు

టంజూడ బౌద్ధమత మనులతను బుద్ధమునిసిం

హాదు తనబోధనసంబుచే వృద్ధి గావించి సంఘమునుపండిల్ నేర్పఱచి కొంత
వఱకు వ్యాపింపఁజేసె ననియుఁ బదఁపడి 250 సం॥లకు నశోకుఁ డనుధర్మ
క్షేత్రకృషిపండుకాసనములను స్తంభంబులను బహువ్రదేశములందు స్థాపించి
సంఘ మనుపండిలిని చి స్తరించి, తననిర్మలబోధనసంబుచే దత్తతరూపలతను

లెస్సంగఁ బోషించి, దానిని నిరాశంకముగ వ్యాపింపజేసి, యాలతా సంరక్షణార్థము ధర్మోపదేశకులను కావలికాండ్ర నుంచి, నిర్వాణభుంకుఁ గావించె ననియు పల్లంపడగియున్నది.

బౌద్ధ సన్యాసులు వ్రాసినవింతచరిత్రలయందు నకోకుండు మతాచార్యుల

యధీశముండి వారిచేతులలోఁ గిలుబొత్తు

బౌద్ధ సన్యాసుల

యధీశకము.

వలె నాడుచుండె ననియు ధర్మోపదేశకులను

బంపుట యనుమహత్కార్యవిభ్యాః సురువు

లకే చెందవలయు ననియు వ్రాసిరి; ఇందుకు

విమృశ్యదుధర్మోపదేశకులను

బంపుట.

నిదగ్గనముగా సింహాశీదేశముం నున్నమహా

వంశచరిత్రలో 12-వ అధ్యాయములో విట్లు

వ్రాయఁబడియున్నది. మొగ్గలిప్రత్రుండును

తిస్స (Tissa) నానుగో యుండు నగుబౌద్ధమతసన్యాసి ధర్మోపదేశకుల నీదిగువ నుదాహరింపఁబడిన ప్రకారము పంపెను.

ఉపశాకుని పేరు.

ప్రదేశములు.

మహామౌలిక (Majjhantika)

పాక్షికాంధ్రములకు.

మహాదేవ (Mahadeva)

మైసూరులో నున్నచుండి మునకు.

రక్షిత (Rakhsita)

ఉత్తరకన్నడిముఠానున్న చవనాసికి (Vanavasi)

యవనధర్మరక్షిత (Yonadharm Rakshita)

బొంబాయికి నుత్తరముగా పడుద్ర తీరమందున్న అపరాంతకమునకు.

మధ్యమ (Mjjhima)

కుయనసహచరులు

కశ్యప (Kasyapa)

} హిమాలయ పర్వతములకు.

ఉచదేశకుని పేరు.

ప్రదేశములు.

మాలికాదేవ (Malikadeva)

దుంధుభిన్నోస (Dundhubhinno-
ssa)

సాహసదేవ (Sahasadeva)

సోనా (Sona)

ఉత్తర (Uttara)

మహాధర్మక్షిత (Mahadharmar
rakshita)

మహారక్షిత (Maharakshita)

హిమాలయ పర్వతములకు.

స్వర్ణభూమికి (Sovarnabhumi)
(Pegu)

మహారాష్ట్ర దేశమునకు.

బామువ్యమూలమున్న యవదేశము
నకు.మహామహేంద్ర (Mahamahen-
dra)

ఈయనయనుచునలు

ఇత్తియ (Ittiya)

ఉత్తియ (Uttiya)

చంబల (చంబల)

భద్రకాల (Bhadrasala)

వీరందరును మొగ్గలిపుత్రుడైన టన్ను
యొక్క శిష్యులు.

సింహళమునకు.

మధ్యముందు కశ్యపుడు మొగ్గలిపుత్రుడైన టన్ను వీరలయొక్క యధిక
లాకపాత్రయందు దుంచబడి పాంచి (Sanchi) స్తూపమునందు నిక్షి
ప్తము చేయబడినది. అలాగుననే యచ్చటనే యన్యపాత్రయందు కశ్య
పుని యధికలు భూస్థాపితము చేయబడినవి. ఈపాత్రలయందు వారి

శేర్లు చెక్కఁబడినవి. మఱియు చంచుభిస్సాదునకవంతరము హిమాలయ ప్రదేశములయందు ధర్మోపదేశకుఁడైన గొటిపుత్రుని (Gotiputta) యన్వికల పాత్రకుఁడ నక్కడ నె యున్నది. దానియందును శేరు చెక్కఁబడియో యున్నది. ఈ ప్రబలిపాత్ర్యములం బట్టి ధర్మోపదేశకులను బంధువులయము నును మహావంశగ్రంథము విశ్వావపాత్రం బని వక్కాణించుచు టిస్సా వారిని పంపె ననుటకు వశోక చరిత్రకారుఁడు సమ్మతంపలేడు.

తీర్థీర్తి సర్వంబును స్వాజ్ఞతం బని యశోకుఁడు లిఖించియుండె. విజ్ఞరాజ్యంబును బహుకాలంబు పాలించి తన యనన్య సామాన్యవృద్ధావశేషంబును వెలయుంపఁజేసిన యశోకుఁడు గురువులనాస్తుంబులలోఁ గలుపొమ్మనరె నుండె ననుట యపంగతలు గానఁ దీర్థీర్తి వశోకునికి చెందింపఁ దగియున్నది.

ఈపుణ్యపురుషుండు తనరాజ్యంబునందు భాయాదానఫలప్రదానదత్తంబు లగువృక్షంబుల నుద్భవంపఁజేసి, వావులఁద్ర అశోకుని ధర్మకార్యములు. స్వించి వాటసాగులకు విశ్రాంతి గృహనిర్మాణంబు గావించి రాజబాటలయం దుచితదూరంబులందు పానీయకాలలఁ జలిసేంద్రలఁ బెట్టించెను. వైద్యంబున కనుమూలం బగుమొక్కలను మూలికలను దనరాజ్యకుండె గాక సమీపకుం గున్న మిత్రవృత్తిరాజ్యములయందును గూడ మొలిపించి వినియోగించు నటుల సేసెనె. మఱి ము మానవవ్యాధులకే కాక పశుపక్ష్యములకుఁ గూడ వాఁధకాలల నేర్పఱచి సౌఖ్యంబుఁ గలంగఁజేసె. ఇద్విధంబున వశోకుండు మనుష్యులకును బశువులకును సర్వవిధంబుల సౌఖ్యదాయకుం దయ్యె. ప్రజాకుటుంబములఁ దనకుటుంబములుగ భవించి దానంజేసి తాను బహుకుటుంబి ననుకొని తిచ్ఛహుకుటుంబగృహార్థము బహుకాయాసంబుఁ బడియె.

తన పాలనయొక్క పదమూడవవత్సరంబున నిట్లుని యాజ్ఞాపించె. అయ్య
ప్రదేశాధికారులుపరిష్కర్తు నేర్పఱచి యట్టిసభల
ధర్మసభలవిషయమై యందు ధర్మమును జనులకు బోధించి, వివరించి
యశోకునియాజ్ఞ. సాధక బాధక విచారణ చేయవలెను. శ్రీసి
తరగతులయొద్దోగక్షులట్టిపరిష్కర్తులకు విధిగా
వచ్చి తమయధికారులవలన బోధల విని పిమ్మట వాని వాచరింపవలయును.
ఇట్లు వచ్చుటచే రాజకీయపాఠశాలకు భంగము కలుగఁగూడదు.

ప్రభువే ధర్మబోధనఁ జేయుచుండె నని ప్రజలు గ్రహించుట కిట్టియాజ్ఞ
ముఖ్యసాధనముగఁ జూపించెను. బహుప్రదేశములయందు దీపరిష్కర్తు లయిదు
వత్సరముల కొకసారిగను, బాంచాలదేశములోని తక్షశిలయందును,
మధ్యహిమాల్యానములో నుజ్జయినియందు నుండురాజప్రసాదములు చూడఁ
సంవత్సరముల కొకచర్యాయమును జరుపవలయు నని కూడఁ జూపించెను.

ఇట్లుకవత్సరం బయినపదఁపడి తనబోధలు సార్థకంబు లగుటకు
రాజకీయోద్యోగులఁ బ్రత్యేకంబుగ నియ
ధర్మాధికారుల నేర్పించుట. అని విశ్వాధికారులని వాచుచిడి గా శో
కుఁడు వారికి విధించినపను లేమనఁగా.

- (1) ప్రభువునకు లోబడి విశ్వాసపాత్రులుగా నున్నవారికే గాక
రాజాజ్ఞానుసారముగ స్వతంత్రపాలనములో
వాగుచేసువలసినపనులు. నున్న సరికొద్దరాజ్యములయందలి ప్రజలకును
బౌద్ధమతమును బోధించి వృద్ధిచేయవలయును.
- (2) అన్నిపాతులప్రజలకు జేమసౌఖ్యములు కలుగుటకుఁ దమశక్తి
మంతయు నుపయోగింపవలయును.

(3) దరిద్రులకును వృద్ధులకును గలలోపాలోపములను శ్రద్ధతోఁ
గనిపెట్టవలయును.

(4) వెలసాంయందుఁ బెట్టుట శరీరదండన చేయుట యిట్టికేళుల విధించుటయేం దక్రమముల నివారించవలయును.

(5) వృద్ధనేరఘుఁడు బహుమతిలి యయి యాక స్త్రీకడుఁఁఁములో మునిగియున్నప్పుడు శిక్షలను నుపేక్షింపవలయును.

(6) రాజసోదరసోదిరీ జనులయొక్క యంతఃపుర స్త్రీపరిజనంబులను గుఱించి రాజధానియందుఁగాని తద్వాహ్యప్ర దేశములయందుఁ గాని పైవిచారణఁ జేయుచుండవలయును.

(7) ధర్మకృత్యములనుజేయుప్రజలపై నుపద్రవ్యులుగానుండవలయును. తదనంతరము రాజకీయధర్మప్రవర్తకసంఘము (Royal Almaner's Department) నేర్పాటుచేసెను. ఈసంఘకృత్యములు వైని తెప్పినవర్తాదికారులును గొప్ప రాజకీయోద్యోగులును నెంతజేయుచుండిరి. రాజు గాని రాణులు గాని యొసంగు దానములను వీరు సన్నివియోగంబుఁ జేయింపవలయును. రాణిగారివేటి నొక ప్రత్యేక శిలాశాసన మిప్పటికిని తెడకుండ నున్నది. ఈధర్మప్రవర్తకసంఘమునకు నశోక వక్రవర్తి విధించినయాజ్ఞలు శాసనములయందున్నవి.

శిలాశాసనములయందును శిలాస్తంభశాసనములయందును బుద్ధధర్మసంగ్రహము అనేకము లున్నవి. ఈయనేక శాసన బుద్ధధర్మసంగ్రహము. సంగ్రహపాఠం బీదిగువ విశదం బావరింపఁబడుచున్నది.

(1) వ్యవజులను రాజాశ్రీయపంచానముగా భావించును గాన వారాయనయెడలఁ బుత్రపుత్రికాయోగ్యమయిన విధేయతం బాపి యాయనవలన జనకయోగ్యం బయినశ్రద్ధాధికమును బడయుట కన్యలయియుండును.

(2) ప్రతిమనుఁడు నింద్రియనశ్త్యమును, మనశ్శుద్ధియుఁ, గృతజ్ఞతయు, విశ్వాసము, నిట్టిగుణములను బ్రయోజించి పడయుటకువిధించఁబడినది.

మహ్నాడు. ఈటియూ మరహంతారము, క్రూరత్వము, కన్యము, నపహిష్టుత్వము నిట్టి గుర్తణములను ద్యజింపవలయును. ■ త్తకోధనను సత్వసంధత్వమును నభ్యసించవలయును.

(3) పశుపత్వగుణము బవిక్రంబు అని భావించి వానియొడల దయాశుభ్ర లయియొందుట యనివార్య మని తలఁపవలయును.

(4) మాతాపితలయొడల విశేయతః జాతుటయు, వృద్ధులను గురువులను బూజించుట గుఱు నవక్యాచరణీయంబులు.

(5) బంధువులను, యశులను బ్రాప్తాంబులను స్నేహితులను బరిచయు అను యభాయోగ్యంబుగ గౌరవించి యాదార్యమును జాపవలయును.

(6) ధర్మముఖ్యాంశంబు లందఱికిని సప్తతంబై యగుటచేతను మన శృద్ధియు జేతంద్రియత్వము నందఱు నశేషించుటంజేసియు బుద్ధధర్మ మాగ్ధం బనుసరించువాగు ఇతరులనుకరిం బవలంబించుట యంతమాత్రిమును దగదు.

రాజ్యసంబంధంబునఁ గొన్నియుపనిబంధనలఁ జేసె. అవి ఎన్ని యనినః

(1) పరిశుద్ధమనస్కుం డగునద్యోగి యనహిష్టుత, పాయవ్యము, అనుమానము, నివి లేనివాడై యుండవలెను.

ఆపనిబంధనలు.

(2) సోమరితనమును, నిరుత్సాహమును నివారించెడి పట్టుదలను, ధృఢనిశ్చయమును గల

వాడై రాజకీయోద్యోగమును వన్నె కెక్కివలయు. (3) రాజాజ్ఞల మల్లంఘించువారు దైవానుగ్రహమునకుఁ గాని రాజానుగ్రహమునకుఁ గాని పాత్రులు గానేరదు. కఠింగ రాజ్యోద్యోగులు తమకు విధింపఁబడినపనులఁ గొంత ముఖ్య నెఱవేర్చినందుకు నిందింపఁబడిరి.

ధర్మయతోధక మగు పదుమూడవ కిలాశాసనములో మగధరాజ్య ప్రాంత దేశవాసు లగునాటవికజుంబుల సంహరించుటకుఁ దన శిష్టము లే

దని యశోకుండు ప్రకటించి యుండెను. ఆజనంబు లిక్కలంబునను
గళింగరాజ్యప్రాంతముందునివసించుచుండును.
అశోకుఁ డాటవికజనం పడునాల్పవపాలన వత్సరంబున లిఖంపఁబడిన
బులఁ బొలిచిన విధము. యీశాసనము మిక్కిలిమహోమాఠాంశంబులం
గలిగియుండును. దీనియందు వాటవికజనం
బులయెడల నడుచుకొనవలసినవిధుల నాప్రదేశప్రభువునకును దండనాధి
కారులకును అశోకుఁడు ప్రకటించిన ట్లున్నది. జనులందఱును (అడవిజనులు
సంఘతము) తనలిద్దరె యని మఱులఁ బ్రకటించి రాజకీయోద్యోగులం తన
యభిప్రాయముమేరకు నడుచుకొనక తప్ప దని యశోకుండు కాసింపెను.
అటవికజనంబులకు పౌఖ్యమె కలుగఁజేయునభిలాష కలను. కాని ముఖ
నెట్లుటయు దభిలాష రాజయినతప్పువకు శే దనియు వా రట్లు నిశ్చయించు
వటులఁ జేయవలయు ననియుఁ బైన నుడవఁబడినయధికారులకు నశోకుఁడు
ఖండితముగా నాజ్ఞాపించెను. ప్రభువుయొక్కవిష్కృతపటస్వభావమును వా
రెఱింగి నమ్మిరేని వారు కలత నుండక నెవ్వరిగఁ మెలఁగును రని యాయవ
నుక్తి వక్కాణించెను. భర్తృపదేశములను ద్రికరణశుద్ధిగ వా రభ్యసించి
రేని వారియెడల రాజాన కనుగ్రహ ముండు ననియు నిహపరలోకంబుల
వారికి శుభంబు గలుగు ననియు వత్తునటుల నడవిజనులను ద్రోశ్చాపాపఱచు
వలయు నని రాజకీయోద్యోగులకు విధించెను. ప్రాంతాధికారు లీయాజ్ఞలను
వంపూర్ణముగ నెఱవేఱ్ఱిరేని యశోకుండు కృతాఘఁ డయ్యె ననియె యించు
వలెను. కాని యాజ్ఞాపాపాత్రశాసనము నిప్పటికిని శేషించియున్నప్పటికి
నని చక్కగ నెఱవేఱిన శ్రేమియుఁ దెలియును.

అశోకునిముఖ్యోపదేశములలో నొకటి యైననగుతుడవ పావనత్వమును
సవ్రయోజకముగఁ జేయుటకుఁ దత్ప్రయత్నముల
జంతుడవపావనత్వము. తము లయినయనంతరప్రయత్నముల ననేక

శిలాశాసనములు ప్రచురించుచున్నవి. ఆయన పాలనలో మొదటయేనిమిది వర్షంబులయందు జంతుశేవములు సావకము అనియే రిలవలేదు. ఆకాలమందు రాజభోజనము నిమిత్తము వేలకొలది జంతువుల హతముఁ జేయుచుండిరి. 9-వ వత్సరము మొదలుకొని 18-వవత్సరము వర్యంతము దినదినము రెండు పెబుల్లను ఒకలేడిని సువారముకొఱకుఁ జంపుదుండిరి. తదనంతర వత్సరమునుండి శాసనములు నిర్దిష్టపఱచినవి. కాన నాస్పృశ్యహత్యయు వారింపఁబడియే. కుష్ఠింధరత్వమునకు తీవ్రహింసఁ జేయుట యనుచిత మని విగతాచుట కకోరుఁడు కృతనిష్ఠయుఁ డయ్యె.

పదు నొకండవ పాలనావత్సరములో సర్విజ్ఞానమార్గముఁ బ్రబలీకరించెను.

మృగయాశ్రమఁ బ్రతీకా ధర్మయాశ్రమపేయఁ	
ధర్మయాశ్రమఁ జేయుట	టయు నట్టియాశ్రమయందు దాసముల సొసం
మేలని దెల్పుట.	గుటయు ధర్మబోధలఁ గావించుటయు ధర్మ
	విచారణల సొనర్చుటయు జనులకు నియమిం
	చెను.

పదునూడవ పాలనవర్షంబులో సువారంబుకొఱకుఁ జేయుజంతుహింసను నివారించుటయే కాక తనరాజధానియందు జంతుహింస చేయఁగూడ బలి నిమిత్తము చేయు పశువిశసనముఁ గూడ దని యాజ్ఞాపించుట. నిషేధించెను. ప్రజలందఱు అంగీకరింపలేదు. యని తనరాజ్యమందంతట నీనిషేధమును వ్యాపింపఁజేయలే దని సులభముగానే గోచరించుచున్నది. జంతువధాచారంబు గలయుత్సవములు రాజధానియందు జరుగఁగూడ దని యాజ్ఞాపించెను. ప్రజలు కిచ్చని యనక తనయాజ్ఞలను శిరంబుల ధరించుటం జూచి యశోకుండు ప్రభులోకాస్పహియై జంతుశేవపావనత్వమును గూర్చి తత్తదనుగుణవిషయంబులం జేర్చి యొకప్పుటిం గూర్చెను. వాతీశేవంబు

3-వ అధ్యాయము.

అను గాని సంపూర్ణాచారములను గాని మతాభిప్రాయములను గాని వివక్షి-
తక ప్రజల కందరికి నా ద్భుతని విధించెను.

ఏజంతువులం జంతువు మాచముట్టుగ నిషేధించెను వాని వాను వివరణ
పట్టిక (జాబితా) ప్రచురించెను. ఈసర్వనిషే-
హింసీంపఁగూడనిజంతువుల భము చతుష్పాత్తులయందె వ్యాపించెను.
వివరణ. ఏజంతువుల ■ శేఖరములు భక్షణమునకుఁ గాని

తదితర కార్యములకుఁ గాని యనర్హము అయి
యందును వానిం జంపఁగూడ దని నిషేధించెను. ఈశాసనమువల్ల న్నృగ
యుల స్వాతంత్ర్యమున కాటంకము కలిగెను. ఏలయున వానిం విట్టి వాస్తవ్యు-
ములనుగాని సింగంబులనుగాని సంహరింపఁ

చిత్రవధ. గూడను కదా. భక్షణయోగ్యము అయినజం-
తువులను గుఱించియు వివిధచిత్రవధ యనఁగా
నంగ చేప్పదము యొక్కనిషేధమును గుఱించియుఁ గొన్ని నిబంధనలలిఖించెను.

సంవత్సరములో నేఁబదియొలు ముఖ్యదివసములయందు మత్స్యగ్రహణ
జంతుహింసా విక్రయంబులు చేయఁగూడ దనియు నేఁబది
నిబంధనలు. జంతువులం జంపఁగూడ దనియు శాసించెను.

పండుగదినములయందును వితరనియమితదిన
ములయందును పెద్దలకుఁగాని యితర చతుష్పాత్తులకుఁగాని విక్రయా లీయఁ
గూడ దనియు శాస్తాసించెను. సర్వకాలములయందును గుక్కుటములకు
విక్రయా లీయఁగూడ దనియు విధించెను. నిరూపింపఁబడిన పంచపక్షముల
యందు గుఱుములకును వితరపక్షువులకును వాతలం దేయుట యధర్మ మని ప్రక-
టించెను. ఈమాత్సరీయముల నన్నిటిని జరిపించుపని ధర్మోపదేశకులకును
పండేనాధికారులకు నపరిమితముగ నుండియుండవచ్చును.

అశోకప్రభువు మరణదండనను గొట్టివేసె నని, యశోకకర్పితకథల

వలెనె, గ్రంథమాలయందు జొర్రమరసనాస్తి
మరణదండనానిబంధనలు. కులు విభించియున్నారు. అట్టితలు పాయన
కన్నందును బుట్టియుండ దమట కాచక్రవర్తి
నిర్మించిననాగయచటమలే తార్కాణంబులు. మరణదండన యనివార్య
మనియు విండుకంఠ పదుపాయముగఁ జేయవచ్చు ననియుఁ జక్రవర్తి
యొక్క యభిప్రాయ మున్నట్లుగాను వచించినవాక్కులవల్లనె
గ్రహించు దగియున్నది. దండవాధికారులు మరణదండన విధించుట యవ
సరంబని యభిప్రాయపడుచు నట్టిదండనను త్యజించునధికారమును దన
యందె యుండుకొని యా త్రియపట్టాభిషేక సంకల్పకోశ్యవకాలంబునఁ
గారాగృహవాసుల కశోకుఁడు బంధమోక్షం పొసంగెను. మరణదండనకుఁ
బాత్రుం దైవప్రసాదేరస్థులకును దండవదివసంబునకుఁ బూర్వము లోకం
తరగతునసన్నద్ధం దగుటకై దివత్రయవిశ్రాంతి యొసఁగవలయు నని యిరు
వదియేడవపాలనవత్సరంబున విధానం పొనర్చెను. చంద్రగుప్తుని కాసనం
వీరియుమున విపులంబును గతిసంబు నగుటంజేసి యీచక్రవర్తి శాంతసౌల
భ్యంబుఁ గలుగఁజేసి వన్నెకెక్కి.

రాజన్యారమునకు వచ్చి ప్రజలు తమవిన్నపములను దనతో సర్వకాల
సర్వావస్థలయందును మనవిచేసికొనవచ్చునని
ప్రజలవిన్నపముల వినుటకు యాకరుణామయుఁ దైవప్రభువు ప్రజల కిచ్చిన
కాలము. స్వాతంత్ర్యమునుబట్టి న్యాయపరిపాలన యం
దీచక్రవర్తికిఁ గలసత్కాళిలాషను తేజోర్ణఁ
జొగడఁదగియున్నది. అట్టిమనవులను న్యాయపరికర క్రమచర్యారహితంబు
గనె తీర్చానించినను దానిం గణింపక నిరాతంకముగఁ బ్రభువు దర్శనం లిచ్చు
టనె ధరకణ్డపానులు శేటికిం గొనియాడెదరు. ప్రజల శివమలభంబుగ
దర్శనం దిచ్చియవ్యవధానంబుగఁ యభేచ్ఛగ తీర్చానించుట సామ్రాజ్యల

పాశ్చాత్యుల యభిప్రాయము. తదభిప్రాయభండనము.

దృష్టికి నపంగతంబుగను వ్యవహార భర్తాపే తంబుగను గవ్వట్టివను బ్రహ్మసూత్రాగ్రహణంబున కబంబునచర్య నింతకంటె నేభరతభండ్లై భువును జయవలెడు. ఈ యిద్వివస్వతం తదభిప్రాయభండనము. త్రం నిష్టుండ నీప్రభువు సెక్కి వక్కాదీం చినపలుకులు చూతుండు.

“చాలినన్నిప్రయత్నములను నే సునరించుచున్నా నని కాని చేయవలసినంత నేగముగ న్యాజ్యములఁ దీర్చునించుచున్నా నని కాని నేను శ్చప్తి సుందఁబాలను. లోకోపకారార్థము నేను కృషి చేయవలెను. తేవకోటికి నాబుజుముఁదీర్చుకొనుట యవగా వారిలోఁ గొందఱికియైన నీలోకంబున ముఖంబుఁ గలుగఁజేసి తన్మూలకమునఁ బరలోకముఖప్రాప్తులముగా సున రించుట నావగ్యప్రయత్నములయొక్క ముఖోద్దేశ మయి యున్నది.”

ఇట్టివాక్యంబులం బాద నీప్రభూదేశ మట్టిదయకా యన్యం బని యె ట్లూహింపవచ్చు? కావున విశ్వంకముగా నన్వవలసినదె. బుద్ధునియెడను న త్యాభిమానియై తత్సాక్షిబల్యమునకై యధికారపురస్కరంబుగ నీప్రభువు చేసిన యత్నములు విషయంబులు కాలేదు. ఈయనకుఁ గలయుమజీశకాభిలాషుఁ బ్రతిహేళితియు భంగములను బాటిల్లినను న్యాయంబుగనె యది జయం బొందినది.

బుద్ధుమతోపదేశములను దానె యాచరించినయొడలఁ దనప్రజలును దన రాజ్యప్రాంతజనంబులును తన్వతావలంబు లగుట కుత్సాహంబును విశ్వాసంబును గలవా రగుదు రని తిరంబుగ నమ్మి త్రికరణ

శుద్ధిగఁ బా నానంది పాని బురోగామియయ్యెను. తాను మహాత్మా
 ర్యంబు బనేకంబుల సునన్దరి నని కాననంబులయం ద నేకపర్యాయంబులు
 విభించి రాజధత్త లగుప్రజలు నట్లాచరించుచుండిరని న మ్మెను. ఈవిషయమై
 యశోకుం డిట్లు విభియించె. “ ఏయేయత్కృష్టకార్యంబుల నే సునందించు
 నుంటిను పానిం బ్రజలు గ్రహించి యాచరించుచున్నారు. దీనంతేని మతం
 బభివృద్ధి యగుచున్న దని నిర్ణయింపవచ్చును. ఇంక నభివృద్ధియై మాతా
 పితృభక్తి గురుభక్తి వృద్ధజనారాధనము, బ్రాహ్మణయోగి జనాదరణమును,
 కరిద్రులను దుఃఖితులను సేవకులనుగూడ దయతో పాదరిం చుటయు, నిట్టి
 మగుణానంపర్తు శీఘ్రకాలంబున నెవ్రజలకుఁ గలుగవచ్చును.”

రాష్ట్రాధిపతి యవిలంఘితకాపనుండై సప్తతావలంబియై తదాచరణ
 శీలుండై ప్రకాశించుచుండఁ బ్రజలును దదమగుడాచరణపరాయణు లగుట
 యేమియబ్బరంబు.

అశోకప్రభువు తాను పాదమతా యత్ర చిత్తుండ నయింపని వెల్లడిగా
 బ్రాశీలాకాపనమునందె విభింపఁజేసెనుగాని
 పాదధర్మమునలంబింపుడని యీసంగతి యితరకాపనములయందు లేదు.
 ప్రజలనునిరోధింపకుండుట. భారతీయులు తమ కనుకూలమయినయెడల
 పాదమతబోధల ననుసరింపవచ్చు ననియొ
 కదమకాపనములయం దున్నది. పాదమతగురువులకుఁ తెప్పినవచనముచె
 బ్రాహ్మకాపనమందు విభింపఁబడినవి. కావున వాకాపనమును మూర్ఖ
 మయినవర్వరతుం దున్నయొకమతమందు స్థాపించిరి కాని యాయంకంబు
 లను బ్రజలు కందజుకు బ్రకటనఁ జేయలేదు. మతమందు వెట్టియభిమానము
 కలవాడై యామత మవలంబించుటకుఁ బ్రజలను నిర్బంధపెట్టె నని యీ
 బ్రాహ్మకాపనమువల్ల మాహింపందగదు. ప్రజలు నీతిమార్గానుసారు లగు
 మతా మతమును రాజీయంబుగాఁ బ్రదర్శించెను గాని ప్రజలు తప్తతా

కుటుంబ అయితో లేదో యనడం గాఢవిచారణ యశోకుండు తత్పరత లేదు.

జంతుప్రాణరక్షణః జేయుటయుఁ గ్రూరహింసలను మాన్పించుటయుఁ

నింక ననేకధర్మనియమములుఁ గానించుటయుఁ

ధర్మవిధులు.

నిట్టి పద్విషయములులంగూర్చి యశోకుఁడు

విధుల విధించి నని తృప్తికెంచెను గాని

ప్రజలు భోక్తృమార్గపర్యాయములై పరిశుద్ధమనస్కులు కానియెడలఁ దాఁ జేరవచ్చు లన్నియు ధర్మము మజ్జేవింపఁ జేయనేరవని యశోకుండు నిష్కళంకముగ భావించెను. సాధారణముగ స్త్రీరానరించుపుణ్యకర్మలు యాత్మకములును నిరర్థకములు నని గడించి వానియుం దాదరము లేక యశోకప్రభువు ధర్మావలంబనము, శ్రీరాధింగురము అయినయైహిక కుటుంబుల నీఁజాలకున్నను పరలోకానంతపదవి సుసంగంకల దని యాశ్రయింపఁబడు వనించెను.

మృగయాయాత్రలకు మాటుగఁ బుణ్యక్షేత్రాలలోన యాత్రలు చేయించుట యొనిమిదవ శిలాశాసనము మున్నట్లు

మృగయాయాత్రలు. గతంబున విశదీకరింపఁ బడియున్నది. వాద్ధ

ధర్మమవలంబింపక పూర్వ మశోకరాజుడొ

క్క నేట విసోదము రీయనపితామహుఁ డైనచంద్రగుప్తునివిసోదములనె పురదించుచుండెను. ఆవిసోదములను పెంకా నీదను రాయభూరి యెట్లు విధించి యుండెను.

“రాజధానినుండి ప్రభువు బయలు వెడలుటకు మఱియొకకార్యము దేవ

తలకు బలియిచ్చుటయే. మూడవకార్యము

మృగయాయాత్రపద్ధత.

మృగయాయాత్ర యైయుండెను. ఈమృత్యుం

బునకు నపరిమిత సురాపానవివశాత్తు లై ప్రభు

వును దదనుధములు నుండుచే. ప్రభువు స్త్రీజనుంబులే బలికేట్టింపఁబడియుం

దును. వీరిని బాట్టలొని యాచరిగాండుడుడు. యాత్రాశూర్ణమున వీరు
దెసలకు బ్రాట్ట కట్టుదురు. ఆత్రాట్టనడుముకుఁ బోవుత్రురునులుగాని స్త్రీలు
గాని మరణదండనకుఁ బ్రాశ్నులగుదురు. చాద్యవిశేషములతోఁ దంబముగా
మూండు కొందఱు వడుచుచుండురు. మృగయాగ్ధము నిర్మింపఁబడినయా
వరణలయందు రాజా మృగముల వేటాడి యున్నతప్రదేశముందుండి బాణం
ముల విడుదును. ఆయనశార్వముం చాయుధంబు ధరించి యిద్దఱుగాని
ముగ్గురుగాని స్త్రీ లుండురు. బహిరంగప్రదేశములయందు వేటాడునేని
గజముపైనుండి రాజా శరంబుల పారించును. యువతీజవంబులలోఁ గొంద
ఱందంబు లెక్కుదురు. గొందఱు హయాశోహణం బొనరించెదరు. మఱి
కొందఱు గజాశోహణంబుఁ జేసెదరు. రణరంగయాత్రకుంబలె వా చాయుధ
మాస్త్రై కూడ నుండురు.”

యద్ధశూరత్వము గల స్త్రీలను ముఖ్యముగా (యవన) స్త్రీలను భటులను
గా నుంచుకొనుట భరతఖండరాజులకుఁ బరంపరాగతాచారం బయ్యునున్నది.
రాజానగరినుండి వెలువడినప్పు డెల్ల వెంట నీభటు లుండవలసినవారె.

ఉ. తా సునరించి ధర్మమున దద్దతి స్వీయులుఁ బాలితప్రజ
ల్లానుగఁ జేయ కాపన నుమందగతిం బ్రకటించి, తక్కియా
మానప్రపర్తనంబును గమంగొనఁగా వధికారివర్గముం
బూనికతో నశోకుఁడు ప్రభుప్రవరుం దొననూర్చె, భక్తుఁడై.

ఉ. రాజవిదోదకృష్ణగయ ప్రాణులహింసకు మూలమందు నీ
రాజా తలంచి, మానుకొని, రాష్ట్రమునందున జంతుహింస నే
యోజగనైన నెవ్వఁ డిఁక సుప్పయతేయఁగ నంచుఁ బల్కి, ■
క్రూరకాపనంబుఁ బ్రతు రంతొనరించె వశోకుఁ దొప్పగక.

4వ అధ్యాయము అ శో కు ని తీ ర్థ యా త్ర.

గతాధ్యాయాంతమున వర్ణింపఁబడినవైధవంబుఁ గలవృక్షగయావివోదంబులకుండ ధర్మయాత్రావిశేషంబులం బాడుదు. ఈతీర్థయాత్రలంబు బ్రాహ్మణులను, సన్యాసులను దర్శించి వానంబు లానంగుటయుఁ దెద్రలను నేర్పించుటయు, దేశమును జనులను బరిశీలించుటయు, బుద్ధధర్మమును బోధించి సాధక బాధకంబుల విచారించుటయు, శుభర్ష తీర్థయాత్రావిశేషంబులు. వానంబులఁ జేయుటయును నిట్టిసత్కీర్త్యము లాచరింపఁబడె నని యొనిమిదవ కిలాకాననంబునఁ బ్రకటింపఁబడియున్నది. తత్కాలంబున వట్టివృక్షగయావివోదంబులనుభవించినయోగోకచక్రవర్తియే తత్కాలంబున ధర్మయాత్రకంటె సంతోష దాయకం బయినది మఱియొకటి లే దని వచించె.

అట్టితీర్థయాత్ర నశోకనునానాజా తనసావనకాలములలో నిరుపదియొకటవయేట నొనరించెను. బుద్ధమహానుని అశోకుఁడు ధర్మయాత్రలం తనమరణకాలమునకుఁ గించివర్సము గను చేయుట. నించినయాత్రామార్గము వెంటిడియె యశోకుఁ డించుమించుగా వెల్లినట్లు గనంబడుచున్నది. రాజధాని యగుపాటలీపుత్రమునుండి యాయన నిర్గమించి గంగానదిం బాటి వైకారిదేశముఁ బ్రవేశించెను. దీని నిప్పుడు ముఖాఫరుపురము చంపారకజిల్లా అందును. దీనియందు బఖిరా (Bakhira) అను సింహస్తంభ మున్నది. ఈవైకారిదేశ నిప్పుడు పాడు పడియున్నది. పిమ్మట శేషరియ

(Kesariya) వ్యాపారముఁ జూచెను. (జరిగియున్న గొప్పవిషయమును గాని, గొప్పస్థలమును గాని నూచించుటకు బాధులు భూపకర్షణము నిర్మించి పని త్రము లని భావించెడుకట్టదములను వ్రూపము అందురు.) తదనంతర మాయన లారియా అరరాజి (Lauria Araraj) లారియా నందంగర్ (Lauria Nandangarh) అనునీంహ స్తంభములను విక్షించెను. పదఃపడియకొనుడు

నీంహ స్తంభమునుండి రానుపర్యకుఁ దూర్పు
కునీనగరమునకు వెళ్లెను. గావెల్లి తరువాతఁగొండకనకులదారిని కునీనగ
రమునకుఁ బోయియుండును. ఈనగరమందె
బుద్ధుని నిర్మాణము జరిగియుండెను. అటుల కునీనగరమునకు వెళ్లక పశ్చిమ

దిశగాఁ బోయి గండకీనదిని దాటి (Tarai)

అందివ్యారామముండు బారిని అందివ్యారామమున కాయన వెళ్లి
శిలా స్తంభమునుపావించి యుండును. ఈయా రామముందె బుద్ధముని
కాననముఁ జెక్కించెను. జన్మించె నని చెప్పుదురు. ఈపవిత్ర స్థానముం

దాయన యొకశిలా స్తంభంబు నిర్మించి దాని
యగ్రంబున కూయ ప్రతిమను నెలకొల్పి యా స్తంభంబునై తపాక్షరము
అతో నీదిగువ నుదాహరింపఁబడువంశముల లిఖింపజేసె.

“ఘనతపహించిన ప్రియదర్శిభూపతి తన యిరువదియొకటని పాలనవర్ష
రమంగు స్వయంబుగ వేతెంచి యాపానన
కాననము. త్రేత్రంబును గొరవించెను. కారణం చేసి

యన కాక్యమునియొనబుద్ధుఁ డీత్రేత్రంబును
తనజననంబుచేఁ బవిత్రంబు నేసె; కావున శిలా స్తంభంబు నిర్మింపఁబడి దాని
శిఖరింబుగా నొకయక్యంబు సంఘటింపఁబడియె. అయనబద్ధకారణంబు
చేతనే యీత్రేత్రంబు రాజధర్మపాత్రం బగుటజేసి దానిని మతాలార్యు
లకు ధారాదత్తంబుఁ జేసింది.”

అంతటఁ గొన్నిమైదుల పల్కియెందులకఁ బోయి కాక్యమునకిం బూర్వకాదుఁ
 దైవ కవచమునియొక్క పూనును శోకుండు
 కవచమునిగూపమును నన్నానించె. అక్కడ మఱియొక కిలా న్తుం
 దర్పించెను. మును స్థాపించి యాయన తనపను నేవనపాటన
 వర్తంబున నీక్షానంబును ద్విరీణవర్యాణా
 మభివృద్ధి చేసితి నని లిఖింపించె. నేపాలమునం దున్న “అలితా” పట్టణము
 కాట్రాందు నగరమునవలకును బడంపడి పడ
 క్రావ స్తీవగరిమండు కిలా నురగా “క్రావస్తి” నగరము (Sravasti)
 పుంధిమును స్థాపించెను. వఱకును వెల్లి యారాజయోద్రుడు పూర్వము
 కాక్యముని నివసించి బోధించినవలయులను
 గౌరవించె ననుటకు సంభవమే లేదు. ప్రసిద్ధియు 70 అడుగులయొద్దలముఁ
 గల పుంధిములను క్రావ స్తీయందు నిర్మించె ననియుప్పటికిని తెచ్చుకొందులు
 కాని యవి దృష్టావరంబులు కాలేదు. కావున నవియొప్పుయొ తెలియదు.
 ఈయాత్రను రుణావునంబునకు రెండువిషయములు మాత్రము ప్రకృతమందు
 అభించినవి.

ఈయాత్రావిషయ మంతయు సుకమైతిహాసం దున్నది. అది యొక
 యద్భుతకల్పవాకం. “అశోకావధానము”
 విచిత్రము. ఆనుగ్రంథములో సంస్కృతభాషలో లిఖిం
 పఁబడియున్నది. బుద్ధుని కొకకళ్యాణము తరు
 వాత నకోకప్రభువు పాలించె నని యాగ్రంథమున లిఖింపఁబడియుండంబు
 ప్రత్యక్షముగా ననంగతమైయున్నది. దానిలో బ్రాణబలిదానము విషయ
 ములు నక్షుదగియుండలేదు కాని టారి (Tarai) యందున్నకావచము
 అశోకునిధర్మయాత్రకు స్థిరీకరించుచున్నది.

అపరమైః దేవనామంబుగల వార్ధకులచాత్యుని మార్గదర్శిగా నేర్ప

అచటోని వరుసగా అంబికారామమును,
అశోకుడు దర్శించిన కపలవస్తును, బుద్ధగయయందున్న బోధివృక్ష
పుణ్యక్షేత్రాదులు. మును, వారణాశిని కటంబువనున్న బుష్పి
పట్టణమును, కుశిన్గరమును, క్రావస్తీయందున్న
కేరవనమతమును, చక్కులస్తూపమును, అవంతస్తూపమును, నళోకుందు
దర్శించి ప్రతిష్ఠలమందు నధికముగా సువర్ణదానము చేసినట్లు ముందటి
యధ్యాయములో వ్రాయఁబడుకథవలనం దెలి
వక్కులస్తూపము. యును. చక్కులస్తూపమందు విక్కులాహ్వ
యుం డగుముని ప్రజలకొఱకు శ్రమలుపడి
యేమియు నుపకారం బొనర్చలే దని యొక్కరాగినాసెమును మాత్రి మశో
కుడు దానముచే నెను.

చక్కులస్తూపమునందు నెంతమాత్రమును దానముజేయలే దనువిషయము
పూర్వచరిత్రలయందు మాత్రము || నవ్వుచున్న
బౌద్ధధర్మస్వరూపము. ను నటుల దానము చేయకుండుట బౌద్ధవైమె
యనుకొందము. అయినను కాసనానలయందు
నశోకభూపతి ప్రకాశింపఁజేసిన తనయులైనగుణాంబులకది యనుకూలించియు
యున్నది. బుద్ధమతబోధ యొంతపరిశుద్ధమయిన మానవధర్మమొ యొంత
యభ్యాససాధ్యమొ యాయాకాసనంబుల శ్రద్ధతో గమనించుచారికి గర
తలారులకంబుగఁ గన్పట్టు. ఈబోధలయొక్కచరితార్థమంతయు వరుసకును
బహువునకును సౌఖ్యం బొసంగుటయే. బౌద్ధధర్మోపదేశకుండు మాతాపితల
యెదలఁ బుత్రభక్తి మొదలయిన సుగుణసంపత్తియిహపరి సౌఖ్యదాయకంబని
యవితిర్కితంబుగ నిర్ధారణంబొనర్చును. సుగుణమార్గము (ఈశ్వరతత్త్వవిచా
రణ) కొని నిర్గుణమార్గము (పరతత్త్వవిచారణ) కొని బుద్ధమతతత్త్వమున
కవపరములేను. ఈతొరువఁగ స్వతస్సిద్ధములును వభ్యాసలభ్యములును నగు

ధర్మములే బాధ్యులకుఁ బట్టుగొమ్మ అయియున్నవి. కనుకనే నిర్వాణపథ ప్రాప్తికై ధర్మాచరణాశీలురగుటకు నర్వజనులును బాధ్యులకై ప్రేరేపింపఁ బడుచున్నారు.

“ఘనతః జేందివప్రియదర్శి మహాప్రభువుయొక్క కృషియంతయుఁ బాప మనెడిగొడవంబడని జన్మాంతరస్థితినిఁ గూర్చియు. అట్టిపాపవికారవ మట్టు నకుఁగాని యధికునకుఁగాని దృఢమయినస్వయంకృషియు వైరాగ్యమును లేనిచో లభించుట సుష్టభము. ఉన్నతదశయు నున్నవారికి నధిక సుష్టభము.” (పనుమూడవ శిలాశాసనమునం దిట్లున్నది).

ఈవచనములు నింత ననేకవచనములను వైలిం (వై) ప్రవేశదగ్రంథము) ను బోలియున్నవి. కాని, యభిప్రాయ వైలింనకును విశోకుని భేదంబు పూర్ణముగఁ గలదు. మనుష్యునకును వచనములను గల దేవునకును గలసంబంధమును, మనుష్యుఁడు భేదము. వైవికృతపాధనం చగుటను, నీ రెండువిషయము లను వైలియొక్క ప్రాచీనభాగమును (Old Testament) నవీనభాగమును (New Testament) తూనికతో బోధించుచున్నవి. ఆశోకుఁడు నాస్తికభావమునుఁ బ్రతిపాదించుచున్నను దేవునిమాటం దలఁపక పాపరహితుడై యిహపరంబులయందు సుఖంబం చుటకు మానవుండు యత్నింపవలయు ననిమాత్రము తనయాచార్యోపదేశాను సరణంబుగ మఱచేకించెను.

జన్మాంతరమునుగుఱించి యశోకచక్రవర్తియొక్కనిశ్చయాభిప్రాయ మే మో స్పష్టంబు కాలేను. భవిష్యజ్ఞుడైన మని జన్మాంతరము. కొన్నిచోట్లను పరలోకమున మఱికొన్నిచో ట్లను వచించియుండెను. ఇది విచారణీయ మయియున్నది. “భవిష్యద్భయము” అనఁబడుగ్రంథముం దిట్లు వ్రాయఁబడి

అమలౌని వరుసగా అంబిన్యా రామమును,
 అశోకుడు దర్శించిన కపటవస్త్రము, బుద్ధగయయందున్న బోధివృక్ష
 పూజ్యత్రాడులు. మును, చారణాశిని కటంబుననున్న బుష్పి
 పట్టణమును, కుశినగరమును, శ్రావస్తీయందున్న
 కేతవనమరమును, వక్కులస్తూపమును, అనందస్తూపమును, నళోకుండు
 దర్శించి ప్రతిష్ఠలనుండు నధికముగా సువర్ణదానము చేసినట్లు ముందటి
 యభ్యాయములో వ్రాయఁబడుకథవలనం దెలి
 వక్కులస్తూపము. యును. వక్కులస్తూపమందు విక్కులూహ్వ
 యుం దగుముని ప్రజలకొఱకు శ్రమలుపడి
 యేమియు నుపకారం బొనర్చలే దని యొక్కరాగినాణెమును మాత్ర మశో
 కుండు దానముచే సెను.

వక్కులస్తూపమునందు వెంతమాత్రమును దానముజేయలే దనువిషయము
 పూర్వచరిత్రలయందు మాత్రము కన్పట్టుచున్న
 బౌద్ధధర్మస్వరూపము. ను వటుల దానంబు చేయకుండుట వాస్తవమే
 యనుకొందము. అయినను కాసనానులయందు
 వశోకధూపతి ప్రకాశింపఁజేసిన తనయుత్తమగుణంబులకది యనుకూలించియే
 యున్నది. బుద్ధమతబోధ యొంతపరిశుద్ధమయిన మానవధర్మము యొంత
 యభ్యుపసాధ్యమో యాయాకాసనంబుల ద్రాద్ధతో గమనించువారికి గర
 తలాదులకంబుగఁ గన్పట్టు. ఈబోధలయొక్కచరితార్థమంతయు నరునకును
 బహువునకును సౌఖ్యం బొసంగుటయే. బౌద్ధధర్మోపదేశకుండు మాతాపితల
 యెడలఁ బుత్రభక్తి మొదలయిన గుణులనుంపత్తియిహపరసౌఖ్యదాయకంబని
 యుచితర్మితంబుగ నిగ్రారణంబొనర్చును. సుగుణమార్గము (ఈశ్వరతత్త్వవిచా
 రణ) కాని నిర్గుణమార్గము (పరతత్త్వవిచారణ) కాని బుద్ధమతతత్త్వమున
 కవసరములేదు. మఱియునఁగ వృతస్పృధములను వభ్యాసలభ్యములును వగు

ధర్మములే బాధ్యులకుఁ బట్టుకొమ్మ అయియున్నవి. కనుకనే నిర్యాణపథ ప్రాప్తికై ధర్మాచరణశీలురగుటకు సర్వజనులును బాధ్యులచే ప్రేరేపింపఁ బడుచున్నారు.

“ఘనతఃతేందివప్రియదర్శి మహాప్రభువుయొక్క కృషియంతయుఁ బాప మనెడిగొడవంబుడని జన్మాంతరస్థితినిఁ గూర్చియే. అట్టిపాపవిమోచన ముల్లు నకుఁగాని యధికునకుఁగాని దృఢమయినస్వయంకృషియు వైరాగ్యమును లేనిచో లభించుట సుర్లభము. ఉన్నతదశయందున్నవారికి నధికస్వర్లభము.” (మదుమాండవ తిలాకాసనమునం దిట్లున్నది).

ఈవచనములు నింక ననేక వచనములును బైబిలు (క్రైస్తవవేదగ్రంథము) ను బోలియున్నవి. కాని, యభిప్రాయ బైబిలునకును నిశోకుని భేదంబు పూర్ణముగఁ గలదు. మనుష్యునకును వచనములకును గల దేవునకును గలసంబంధమును, మనుష్యుఁడు బైబిలుపాఠముం దగుటను, నీరెందుమిథ్యయును లను బైబిలుయొక్క ప్రాచీనభాగమును (Old Testament) నవీనభాగమును (New Testament) బూనికతో బోధించుచున్నవి. అశోకుఁడు వాస్తవికభావమునుఁ బ్రతిపాదించుకొన్నను దేవునిమాటం దలఁపక పాపరహితుడై యిహపరంబులయందు సుఖంబుం దుటకు మానవుండు యష్టింపవలయు ననిమాత్రము తనయాచార్యోపదేశాను సరణుంబుగ నుపదేశించెను.

జన్మాంతరమునుగుఱించి యశోక చక్రవర్తియొక్కనిశ్చయాభిప్రాయ మే యొ ప్పట్టంబు కాలేను. భవిష్యజ్ఞస్త మని జన్మాంతరము. కొన్నిచోట్లను పరలోకమని మఱికొన్నిచో ట్లను వచించియుండెను. ఇది విచారణీయ మయియున్నది. “భవిష్యద్భయము” అనఁబడుగ్రంథముం దిట్లు వ్రాయఁబడి

యున్నది. “కాశ్యపి, వశ్యమృగకూఢ, మొదలయిన దేహోపద్రవములు సన్యాసులకుం గలుగును. తదాపన్నివారణంబుకొఱచు సకాలమున సూతనయత్నంబులఁ జేయవలయు. తొద్ధమతసిద్ధాంతమునందును దదాచరణమునందును వ్యక్తంబులంబులందుటయు, దస్తగ్రంథములయందలిసాహిత్యవిశేషంబులఁ గఠింపుచుఁ దత్సారవిముఖు లగుటయు, స్వశ్రద్ధయు, విషయాభిలాషయు, శంకరజనసహవాసాపేక్షయు, నిత్యాదికములు ధర్మవిరోధములు. కావున సన్యాసి తద్దోషవిష్టండు గాకుండుటకు జాగరూకుడై మెలంగవలయు.” కొందువు అందఱును జన్మాంతరమును విశ్వసించినట్లే యశోకుండు కొంత వజకు విశ్వసించియుండును. కాని యాయన నుడివినస్వర్గం బీజన్తరుండై సదుపాసనవలనం గలుగుపరిశుద్ధచిత్తావస్థగా నుండవచ్చును. తీవ్రపాపవత్స నిశ్చయాభిప్రాయము ముద్ధమతమునకును జైవమతమునకును సామాన్యలక్షణములున్నది. ఇది జన్మాంతరసిద్ధాంతమునకుఁ జేరువగానె యున్నది. దీనిచే సమస్తజీవోత్తిని మెక్కగొలుసున బంధించినట్లుండును. వీరు తీవ్రాత్మ ప్రత్యేకముగా లేదనియుఁ గాఁబట్టి దానికి జన్మాంతరమును లేదనియుఁ జేయఁబడినపుణ్యపాపకర్మ జన్మాంతరము కలదనియు వీరిసిద్ధాంతము. దీనిని గూర్చి ముందు శాద్ధసిద్ధాంతములలో గొంత విశదీకరింపఁబడును.

పరమతసహన మవశ్యాచరణీయం అని యశోకధర్మనీలగ్రంథుండు పలు

మాటలు పట్టుదలతో నుపదేశించుట మిక్కిలి

పరమతసహిష్ణుత, ప్రవనీయముగా నున్నది. కాని భరతఖండం

బునఁ దత్కాలంబున విజాతీయమతములు

లేవనిమనము కలఁపవలయును. శ్రీ ప్రవచనామృతీయజోశోష్ఠిరు (Zoroas-

ter) మతములవా రాకాలమున భరతఖండమందు లేరు. అర్థమత మొండు

మొండుగ వ్యాపించియుండె. దైవతత్వమును గుఱించి గాని యాత్మతత్వ

మును గుఱించి గాని మఱి యేధర్మవిషయమును గూర్చి గాని తమయభిప్రాయ

యములను బ్రతిపాదించి వాదించి నిరూపించుటకును, అశాస్త్రీ ప్రాయములను ఖండించుటకును ఇక్కొలంబునందువలనె యాకొలంబునందునను ఆద్యులం స్వాతంత్ర్యముఁ గలిగియుండిరి. వారిలోఁ బ్రబలులయినవారియశ్శిప్రాయం బువలన నంతర్భాగము లనేకము లేర్పడెను. ఇందువలన మతభేదంబులకును మత వివాదములకును నార్యమతము పుట్టినిల్లుగ నుండెను. ఈయార్యమతముం దుండు వార లొకకాఖను విడిచి మఱియొకకాఖ నవలంబింపవచ్చును. దురన్నమును దినుటయు ముక్కునవ్వం గొనుటయు మాత్ర మీనుతమంగు గొప్పనిశేధములు.

బౌద్ధమత శైవమతము లార్యమతమునుండి చీలివచ్చినవే. ఇవి తొలుత హిందూమతమున స్కాదులచే నిరూపింపఁబడిన శుద్ధజ్ఞానసంఘము లయియుండియుఁ గాలక్రమంబునఁ బుక్కిటిపురాణములతోఁ గూడియుండిన.

పరమతసహనం బవశ్యక ద్రవ్యం బని యశోక ధూళాని శిథిలంచుట సామాన్యవిములయం దేకీభవించుచుఁ గన్పించిన్నట్లు విచారితమతములు. ములయందు భేదించుచుండు హిందూమతకాఖల నుద్దేశించియే కాని కలహోత్తులములును నిర్బంధకములును మతాంతరములును అయిన క్రైస్తవ మహమ్మదీయ మతముల నుద్దేశించి కాను.

వైవి సుదాహరింపఁబడిన బౌద్ధమత శైవమతములె కాక యీతిరతభండమం దక్కొలంబున నింక ననేకభేదమతం మతకాఖలు. బులుకలవని చరిత్రలవలనఁ గన్పట్టుచున్నది. ఈ క్రింద నవి విశదీకరింపఁబడుచున్నవి.

పూర్వకాలంబున ననఁగా బౌద్ధయంగమునకుఁ బూర్వమే మతాచార్యులలోఁ గొందఱు మునులుగాను గొందఱు పరిమతాచార్యులు పరివ్రాజకులుగాను నుండిరి. మును లరణ్యములయం దాక్రమములు కట్టుకొని తమ తమ కాఖా

ధర్మమహారముగా వేదశాస్త్రధర్మయవాధ్యాపనాది వైదికకర్తలయందుఁ దమ
కౌలంబుఁ గడపిరి. పరివ్రాజకులు మత బోధకులుగాఁ గాని మతవాద

కులుగాఁ గాని యుండి ప్రతిపత్సరంబున

శాస్త్రబోధ. నెనిమిది లేక తొమ్మిది మాసములు దేశ

సంచారము చేసి ధర్మశాస్త్రము, వేదాంత

శాస్త్రము, ప్రకృతి శాస్త్రము మొదలయిన శాస్త్రముల యందు

శాస్త్రచర్చలను గావించుటయే ముఖ్యోద్దేశముగాఁ గలవారైయుండిరి.

నీతిలోఁ గొందఱు మతర్కవాదులుగాను బరవంచకులుగాను నుండినను

విశేషభాగము లోకాచార్యులుగను లోకోపకారులుగను బ్రవర్తించినందున

వీరియందుఁ బ్రజలభిక గౌరవముఁ గలవారలై వారు మతచర్చలఁ జేసి వారి

వారి మతముల సిద్ధాంతికరించి స్థాపించుటకుఁ

సభామందిరములు. గొన్ని గ్రామములందు వారికొఱకు సభామంది

రములను గట్టించిరి. ఇట్టిమందిరము శ్రావస్తి

యందు దొకటి యున్నది. వైశాలినగరసమీపము నున్న మహారణ్యమునందు దొకటి

యున్నది. చంపకవనమును సుకటి యున్నది. ఇంక నిట్టిమందిరము లనే

కము లున్నట్లు గవ్వట్టును.

ఏమను లేగురువుయొక్క మత మవలంబించిరో వా రామతసంఘమువా

రని పిలువఁబడిరి. ఇట్లు బౌద్ధమతావలంబ

సామాజికులు. కులను శాక్యపుత్ర సామాజికులనియు జైన

మత మవలంబించినవారిని నిర్మలింధు లనియు

వారిలో నె కొందఱిని అజీవకు లనియుఁ జేస్కొనిరి. పాణిన్యాచార్యుల

వారు చేసినవ్యాకరణముయొక్క భాష్యమందు బ్రాహ్మణులలోఁ గర్తవ్యము

అని పాగాశరు లని యిరులైగలవారండినట్లు కవ్వట్టును. పైని నడువఁబడిన

మునులలోఁ గాని పరివ్రాజకులలోఁ గాని మతభేదములును నందువలన